

Büntetőjogi szekció

Joghallgató tagozat

35. A REINTEGRÁCIÓ

Repedések a reintegráció intézményének falán

Jelige: Csillagvirág

Majláth György Tudományos Pályázat 2020.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés – a kutatás célja és konceptualizáció	2
2. A bűn és a bűnhődés aránytalansága.....	4
2.1. Segítség a beilleszkedésben	5
2.2. Társadalmi vélekedés	6
2.3. Perek a büntetés-végrehajtásban.....	7
3. A reintegráció elméleti alapvetése	11
3.1. A reintegráció jogalapja és célja.....	11
3.2. A reintegráció általános szabályai	13
3.2.1. Fokozatok és részlegek	13
3.2.2. Reintegrációs foglalkozások és jutalmazás.....	17
3.3. Oktatás és képzés.....	17
3.4. Munkáltatás	18
3.5. Reintegrációs őrizet	19
3.6. Pártfogó felügyelet	20
4. A reintegráció jelentése és tartalma a köztudatban	21
5. A reintegráció eredménye és hatása	24
5.1. Az elítélt szempontjából – a hozzáállás jelentősége.....	25
5.2. A társadalom szempontjából	28
6. A reintegráció és a közmorál.....	30
6.1. Hogyan viszonyul a magyar társadalom az elítéltek reintegrációjához?	30
6.2. A negatív társadalmi megítélés hatása a reintegráció eredményességére	32
7. Reintegráció hatása közvetlen közelben	35
8. Konklúzió	40
9. Forrásjegyzék	43

1. BEVEZETÉS – A KUTATÁS CÉLJA ÉS KONCEPTUALIZÁCIÓ

A büntetés-végrehajtás fejlődésének egyik legnagyobb eredménye a mai értelemben vett reintegráció. A különböző bűncselekmények elkövetőinek lehetősége van dolgozni, tanulni, pszichológiai tanácsadáson részt venni, illetve gondoskodnak arról, hogy a letöltött évek után el tudjanak helyezkedni a munkaerőpiacon. A reintegráció eszköz lehet annak érdekében, hogy megakadályozzák, hogy az elkövető újból bűncselekményt kövessen el. A büntetés-végrehajtás során tett erőfeszítések azonban önmagukban sokszor nem elégségesek a bűnismétlés és visszaesés megakadályozásának érdekében. Az elítélt hozzáállása mellett a társadalomban eluralkodott nézetek nagymértékben befolyásolják a reintegráció eredményességét.

Kutatásom célja vizsgálni a reintegráció folyamatát, hatékonyságát és a magyar társadalom vélekedését az említett folyamattal kapcsolatban. Céлом felderíteni a magyar állampolgároknál élő, reintegrációval kapcsolatos sztereotípiákat. Végül, a rabok hozzáállásának elemzése és az utógondozás is fontos részét képezni a kutatásomnak.

A kutatás hiteles lefolytatása érdekében széleskörű közvéleménykutatást végeztem, illetve a Hajdú-Bihar Megyei Községi Foglalkoztató és a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet egy-egy munkatársa tapasztalatai megosztásával járult hozzá a dolgozatom megírásához.

A közvéleménykutatást online kérdőív formájában végeztem, melyet 505 fő töltött ki. A kitöltők 77%-a nő. A reprezentált életkor tíz éves kortól 79 éves korig terjed, ezen belül a legtöbb válasz a 20-29 éves korosztálytól érkezett. Minden kitöltő kijárta a jelenlegi életkorának megfelelő oktatási intézményt. A felnőtt kitöltők 65%-a szerzett diplomát, 15% OKJ bizonyítvány vagy szakmabeli képesítés birtokában van, 5% érettségivel vagy egyéb végzettséggel rendelkezik. A válaszadókat a reintegráció fogalmáról, elemeiről, jogalapjáról, hatásáról és társadalmi megítéléséről kérdeztem. Továbbá, a büntetés-végrehajtásban előforduló perekről és a közvetlen közelükben megjelenő büntetett előéletű személyekhez való hozzáállásukról. A kérdésekre adott válaszok átszövik a dolgozatot, minden témánál megjelenítem a köztudatot néhány példán keresztül.

Fontosnak tartom a kutatásomban szereplő alapfogalmak definiálását.

Büntetés-végrehajtási szervezet: A Belügyminisztérium alá tartozó állami, fegyveres rendvédelmi szerv. Középirányító szerve a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, amely alá 30 büntetés-végrehajtási intézet, 10 gazdasági társaság, illetve 4 intézmény tartozik. A törvényben meghatározott szabadságelvonnással járó büntetéseket, intézkedéseket, büntetőeljárású kényszerintézkedéseket, a szabálysértések miatt kiszabott pénzbírságok átváltoztatása folyamán megállapított elzárásokat, továbbá – a törvény által megállapított körben – idegenrendészeti őrizetet is végrehajtja.¹

Speciál- és generál prevenció: Annak a megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.²

Elítélt: A terhelt a büntetés, a megrovás, a próbára bocsátás, a jóvátételi munka vagy a javítóintézetű nevelés jogerős ügydöntő határozattal történő kiszabása, illetve alkalmazása után elítélt.³

¹ <https://bv.gov.hu/hu/bv-szervezet-ismerteto> Megtekintés dátuma: 2020.10.11.

² 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 79. §

³ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 38. § (2)

Bűnismétlő: Az az elítélt, akit korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, de szabadulása óta az újabb bűncselekmény elkövetéséig több mint három év telt el. Szintén ebbe a kategóriába tartozik a fogvatartott, ha korábbi vagy jelenlegi bűncselekménye, vagy mindkettő gondatlan elkövetés volt.⁴

Visszaeső: A szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el.⁵

⁴ Börtönstatisztikai Szemle, BVoP, 2020

⁵ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 459. § (1) 31.

2. A BŰN ÉS A BŰNHŐDÉS ARÁNYTALANSÁGA

A Büntető Törvénykönyv 79. §-a alapján a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más deliktumot kövessen el. Ehhez igazodva a büntetést, a bűncselekmény tárgyi súlyára, a bűnösség fokára, az elkövető társadalomra veszélyességére és egyéb enyhítő és súlyosító körülményekre tekintettel kell kiszabni⁶.

Az Alaptörvény garantál a személyek számára elidegeníthetetlen jogokat, például az emberi méltósághoz való jogot. Azonban törvény rögzíti, hogy lehetőség van a fogvatartottak jogainak korlátozására, az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközzel. A Büntetés-végrehajtási Kódex 119. §-a rögzíti korlátozásnak megfelelően gyakorolható jogokat. Ide tartozik például a munkához és foglalkozás szabad megválasztásához való jog, a tanulás és a tanítás szabadsága és a lelkiismereti és vallás szabadsága. A 121. § alapján szünetel többek között a szabad orvosválasztáshoz. A Kódex 122. §-a az elítélt büntetés-végrehajtási jogviszonyból eredő jogait taglalja. Véleményem szerint ezek két csoportba oszthatók. Elsőként beszélhetünk olyan jogokról, melyek esetében fel sem merül a kérdés, hogy miért élhetnek velük, ilyen például a megfelelő étellemezéshez való jog. A második kategória azon jogokat foglalja magában, amelyek a reintegráció eredményes megvalósulásához szükségesek, azonban csökkenthetik a bűn és a bűnhődés arányosságát. Ide tartozónak vélem többek között a művelődési és sportolási lehetőségek igénybevételenek jogát. Az említett fogalompár visszaállításában segítenek az elítélt törvényben meghatározott kötelezettségei. Például a büntetés-végrehajtási intézet tisztántartása, karbantartása és ellátása alkalmasszerűen, díjazás nélkül. Végül, az elítéltnak tőnie kell az elkülönítést és más, a végrehajtáshoz szükséges intézkedéseket⁷.

A hivatkozott jogszabályhelyek azt mutatják, hogy a fogvatartott által realizált büntetőjog-ellenes cselekmény és annak jogkövetkezményei arányban vannak, elbillenést a reintegrációt szolgáló intézkedések jelenthetnek, melyek azonban egy fontosabb célt szolgálnak – a társadalom védelmét egy jövőbeni deliktum elkövetésének megelőzésével és az elítélt jogkövetővé formálásával. Napjainkban azonban egyre többször figyelhetők meg aránytalan büntetéseket kiszabó vagy intézkedéseket alkalmazó jogerős bírósági döntések.

Kaleta Gábor büntetése is aránytalan, azonban az ítéletet hozó bíró a büntetés kiszabásának elveivel érvelt. Majd az állampolgárok felháborodására úgy reagált, hogy neki nem a közvélemény alapján kell ítéletet hoznia. Igaz, hogy egy bírónak nem a közvéleményt kell figyelembe vennie döntése során, azonban jelen esetben a közmoráltól függetlenül elfogadhatatlan, hogy a Budai Központi Kerületi Bíróság egy év felfüggesztett szabadságvesztést szabott ki a volt perui nagykövet ellen, akinek a számítógépén 19 ezer gyermekpornográf felvételt találtak⁸.

A volt nagykövet az addig ismert legjelentősebb gyermekpornográf weboldal használatával élt. A honlapon megjelenő gyermekek közül sokat ténylegesen bántalmaztak is. 2019 novemberében emeltek vádat Kaleta Gábor ellen, a vád: gyermekpornográfia büntetettének elkövetése.

**204. § (1) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvételt
a) megszerez vagy tart, büntetett miatt három évig (...)**

⁶ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 79. § és 80. § (1)

⁷ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 9. § (2), 119. §, 121. §, 122. §, 113. § és 136. §

⁸ <https://24.hu/kulfold/2020/07/06/kaleta-gabor-pedofil-gyermekpornografia-buntetes-ugyeszseg-biro-velemenyl>
Megtekintés dátuma: 2020.10.12.

A Btk. alapján három hónaptól három évig terjedő szabadságvesztés szabható ki, ennek középértéke egy év, hét és fél hónap. Ez azt jelenti, hogy a jogrendszerünk engedélyezte volna a súlyosabb büntetés kiszabását. Az ügyészség két enyhítő körülmény miatt indítványozta az egy év felfüggesztett szabadságvesztést, mely két év hat hónapra került felfüggesztésre. Az egyik a büntetlen előélet, a másik pedig a beismerő vallomás és, hogy lemondott a tárgyalás jogáról. Ha a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozatot az előkészítő ülésen fogadja el, akkor az ügyész indítványában foglaltakat kell kiszabnia és alkalmaznia.

A cikk írója mérlegeli, mit ér a beismerés, ha a számítógépén 19.000 gyermekpornográf felvételt találtak, amit tagadni sem tudna. A büntetlen előélet jelentősége is megkérdőjelezhető. A vádlott ügyvédje, Mester Csaba azzal védekezett, hogy a mélyen vallásos Kaleta Gábort lelkiismeret-furdalás gyötri. Az ügyvéd által további enyhítő körülményként említett jogász élet pedig inkább a súlyosbítja Kaleta Gábor tettét. Dr. Sándor Zsuzsa szerint az is jelentős tényező, hogy nagykövetként a zsarolhatósága miatt komoly nemzetbiztonsági kockázatot is jelentett. Úgy gondolom, Kaleta Gábor ügye a büntetőjogágban alkalmazott enyhítő körülmények ellenére is súlyosabb letöltendő szabadságvesztés kiszabását kívánta volna meg. Az ilyen és ehhez hasonló, indokolatlanul enyhe büntetések mellett azonban érthetetlen szigorításokról is beszélhetünk.

Liptai Claudiát egymillió-ötvenezer forint pénzbüntetés megfizetésére kötelezte a Pesti Központi Kerületi Bíróság közokirat-hamisításért, mert egy alkalommal elhunyt édesanyja mozgáskorlátozott-igazolványával parkolt.⁹ A Fővárosi Törvényszék helybenhagyta a döntést azzal, hogy az akkor hatályos jogszabályok szerint a napi mérték alsó határához közelít. Jogilag igazolható az ítélet, azonban érthetetlennek tűnik, hogy egyszeri jogtalan parkolás esetén hogy lehet milliós összegre kötelezni a terheltet, hiszen bemutatta a más alkalmakkor vásárolt parkolójegyeit, bizonyítva, hogy nem szokott rendszeresen csalni.

2.1. SEGÍTSÉG A BEILLESZKEDÉSBEN

A szabadságelvonással járó büntetés okozta ingerszegény és szabályozott környezetből való szabadulás után a fogvatartott segítségben részesül a külvilági társadalomba való beilleszkedésében, a munkakeresésben és a lakhatásban. Ez egyaránt szolgálja speciál- és generálprevenciót. A szabadulásra felkészítés a szabadságvesztés alatt megkezdődik az elítélt keresményének vagy rendszeres pénzellátásának részbeni tartalékolásával. Majd az elítélt visszailleszkedésének érdekében felkészítik a befogadó környezetet. A hosszabb tartamú, legalább tíz évig tartó szabadságvesztést töltő elítélteket reintegrációs programba vonják be, amelynek kidolgozásában és megvalósításában a pártfogó felügyelő közreműködik. A társadalmi kötődés programban résztvevők a társadalmi kötődés megtartása érdekében jogosultak legalább öt, maximum tíz nap eltávozásra azokon a napokon, amikor nem dolgoznak.¹⁰

Az elítélt, kérelmére egy évig tartó utógondozásban vehet részt. Segítséget és támogatást kérhet *„különösen a munkába állásához, a letelepedéséhez, a szállásbiztosításához, a megkezdett tanulmányai folytatásához, gyógykezeléséhez és gyógyító eljáráshoz”*¹¹.

⁹http://nol.hu/mozaik/millios_penzbuntetest_kapott_liptai_claudia_kozokirat-hamisitas_miatt-1425437

Megtekintés dátuma: 2020.10.12.

¹⁰2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 133. § (4), 185. § (1), 186. § és 187. §

¹¹2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 191. §

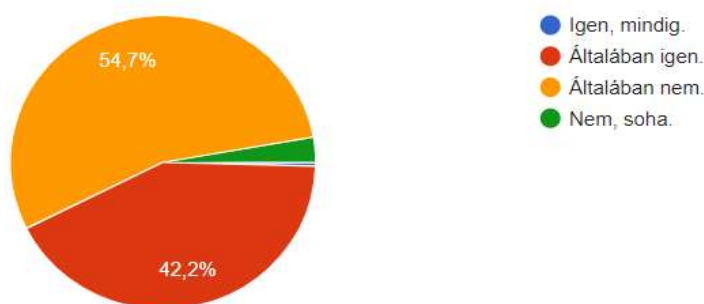
Egyetértek azzal, hogy a büntetés-végrehajtásból szabadultaknak segítségre van szüksége a külvilágban. Mindazonáltal, sok rossz szociális helyzetben élő polgár nem kap segítséget a munkavállalásban és a lakhatásban. Az általam megkérdezett, büntetés-végrehajtási intézetben dolgozók kifejtették, hogy ez azért szükséges, mert a munkáltatók fenntartásokkal kezelik a nem tiszta erkölcsi bizonyítvánnyal rendelkező jelentkezőket, a rossz anyagi és lakhatási körülmények pedig elősegítik a bűnismétlést. Mindemellett úgy gondolom, hogy a 224.000 munkanélküli¹² közül sokan szorulnának még segítségre a munkakeresés terén, akik nem hajtottak végre büntetőjog-ellenes cselekményt. Továbbá, szintén a bűn és bűnhődés aránytalanságát növeli az, hogy a letöltendő szabadságelvonás ideje alatt az elítéltnak lehetősége van kint tölteni a napot és csak estére tér vissza a büntetés-végrehajtási intézetbe.

2.2. TÁRSADALMI VÉLEKEDÉS

Az általam végzett közvéleménykutatás egyik kérdése a büntetések és az intézkedések arányosságára irányult (1. ábra).

Ön szerint hazánkban, napjainkban arányban áll a kiszabott büntetés vagy intézkedés az elkövetett bűncselekménnyel vagy szabálysértéssel?

505 válasz

1. ábra: A válaszadók véleménye a büntetések és intézkedések arányosságáról
Forrás: Saját kutatás, 2020.

Inszignifikáns a határozott válaszok aránya. A kitöltők közül összesen 0,4% (2 fő) gondolja úgy, hogy mindig arányban áll a kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés a büntetőjog-ellenes cselekedettel, 2,8 % (14 fő) pedig úgy véli, hogy ez sosem fordul elő. A másik két vélekedés dominál. A két állásponton állók száma közel helyezkedik el egymáshoz. 42,4% (213 fő) általában megfelelőnek ítéli a szankciót, a többség – 54,7 % (276 fő) – általában nem.

A kapott értékekből kitűnik, hogy az emberek 97,1 százaléka, tehát szinte az összes válaszadó nem elégedett teljesen a meghozott jogerős ítélettel. Ez csökkentheti az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat, ami kihatással lehet a reintegráció és a szabadultak társadalmi megítélésére.

Ha túl enyhe büntetésben részesítik az elítéltet, akkor a társadalom kételkedik abban, hogy a szabadult megváltozott és jogkövető életmódot fog folytatni. Továbbá, kezdetét veszi az összehasonlítás más szociális vagy egyéb ok miatt valóban rászoruló, büntetlen előéletű emberek sorsával. Végül, az aránytalanul enyhe büntetés elősegítheti az elkövetett bűncselekmények számának növekedését, hiszen egy hajléktalan gondolhat arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben van tető a feje fölött, kap enni és nem kell fáznia sem, a büntetés pedig nem szigorú.

¹²KSH 2020. május–júliusi időszak

A túlzó büntetés vagy intézkedés pedig sértheti a jogállamiságot és ellenszenvet szíthat az igazságszolgáltatásban dolgozók ellen. Ez az említett ellenszenv és bosszú nem csak az elítélt személynél jelentkezhet, de az ő hozzátartozóinál, barátainál és közeli ismerőseinél is.

2.3. PEREK A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSBAN

A büntetés-végrehajtás szabályai törvényben rögzítettek, azoktól jogszerűen eltérni nem lehet. Jogellenes eltéréskor, a fogvatartott jogosult kártalanításra és joga van panaszt beterjeszteni.

„Kártalanítás jár az elítéltnak vagy az egyéb jogcímen fogvatartottnak a fogvatartása során a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiánya és az ehhez esetlegesen kapcsolódó más, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmény, különösen az illemhely elkülönítésének a hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés vagy rovarirtás (a továbbiakban együtt: alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények) által előidézett sérelem miatt. A kártalanítás minden egyes, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között eltöltött nap után jár.”¹³

A kártalanítás megfizetése az államot terheli, egy napra eső összege ezerkettőszáz és ezerhatszáz forint között állapítható meg. A büntetés-végrehajtási bíró az elhelyezési körülményeket összességében értékeli. Az elítélt és védője az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt panaszt tehet a büntetés-végrehajtási intézet parancsnokánál, aki a sérelmet megszünteti. Amennyiben ez csak úgy oldható meg, akkor az elítéltet átszállítják egy másik büntetés-végrehajtási intézetbe, figyelve a kapcsolattartási jogára.¹⁴ Végül, a fogvatartottnak joga van beperelni a magyar államot az Emberi Jogok Európai Bíróságánál.

Napjainkra gyakorivá váltak az irreális perindítások, 2020-ra 12.000 pert indítottak fogvatartottak a magyar állam ellen. Völner Pál, az Igazságügyi Minisztérium parlamenti államtitkára közölte, hogy a kormány álláspontja szerint ez tudatos visszaélés a magyar és az uniós joggal. A „börtönbiznisz”-ként elhíresült cselekmény rontja az igazságszolgáltatásba vetett közbizalmat és sérti az emberek igazságérzetét.¹⁵

Több felháborító esetről is beszámol a ripost.hu¹⁶. Hazánk legmagasabb összegű kártalanítását, az összesen 45 millió forintot Burka Ferenc és fia nyerte el.

1999-ben Újszentmargitán egy betonvassal bántalmazták és ölték meg az áldozatot annak érdekében, hogy ellopjanak egy háromezer forint értékű tetőantennát. Az elsőfokú bíróság társtettesként, nyereségvágyból elkövetett emberölés miatt 15 és 13 év fegyházbüntetésre ítélte őket, azonban ezt a Szegedi Ítéltábla hatályon kívül helyezte és bizonyíték hiányában jogerősen felmentette őket. Ez után perelték be a magyar államot és nyerték el a 45 millió forintot. Később új bizonyítékok miatt perújításra került sor, a Debreceni Törvényszék 12 és 10 évre ítélte az apát és fiát.

¹³2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 10/A (1)

¹⁴2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 70/A § (4) és 144/B §

¹⁵<https://ripost.hu/politik/eleg-volt-azonnali-hatallyal-veget-vetettek-a-bortonbiznisznek-2249084/>
Megtekintés dátuma: 2020.10.12.

¹⁶<https://ripost.hu/politik/nino/a-bortonbiznisz-első-nagy-haszonelvezője-a-gyilkos-burka-2297208/>
Megtekintés dátuma: 2020.10.12.

591.000 forintban részesült a rossz börtönkörülmények miatt az az orvos, aki féltékenységből lúggal megcsónkította a volt barátnőjét. Az összeghez előbb jutott hozzá, mint ahogy az áldozat meg kapta volna a neki ítélt 739.000 forintot.

Magda Marinko sorozatgyilkos Szerbiában és Magyarországon is több ember életét oltotta ki és bérgyilkosságból élt. A büntetés-végrehajtási intézetben speciális intézkedéseket kellett vele szemben alkalmazni, mert a börtönőrökre is rátámadt. Ennek megfelelően magánzárkába és gumiszobába zárták, ezért indított pert a magyar állam ellen.

Az említett esetek jogilag a Büntetőeljárási Kódex mellett az Alaptörvény is megalapozza:

XXIV. cikk

- (1) *Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.*
- (2) *Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a hatóságok által feladatuk teljesítése során neki jogellenesen okozott kár megtérítésére.*

XXV. cikk

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy egyedül vagy másokkal együtt, írásban kérelemmel, panasszal vagy javaslattal forduljon bármely közhatalmat gyakorló szervhez.

A példák és a jogi szabályozás alapján az általános perindítási képesség a büntetés-végrehajtásban is érvényesül. Minden fogvatartottnak lehetősége van panasszal élni, pert indítani. A kérdőívben kértem a kitöltőket, fejtsék ki a véleményüket a demokrácia ezen aspektusáról. Kilenc kategóriára bontottam a válaszokat.

A kitöltők többsége – 39,2 % (198 fő) – korlátozná a fogvatartottak perindítási jogát. Többen azzal érveltek, hogy a büntetés így elveszíti célját: „*Lassan ott tart a jog hazánkban, de valószínűleg más európai országokban is, hogy egy bűnösnek több joga van, mint egy ártatlannak vagy a sértettnek. Értem én az indítatást, nincs annál rosszabb, mintha valakit ártatlanul ítélnék el, de így semmi visszatartó ereje nincs a büntetéseknek, ha azt látja egy ember, hogy egy gyilkosságért kap 15 évet, ebből jó magaviselet miatt leül 8-at, aztán amikor szabadul még kap 10 millió kártalanítást, mert kényelmetlen volt az ágy a börtönben. A BV-nek nem csak az a feladata hogy az aktuális személyt büntesse, hanem a rendszer példaként és visszatartó erőként hasson a társadalomra.*”

Van, aki szerint a speciálprevencióra is negatív hatással lehet: „*Nem értek egyet a perlési lehetőséggel. Valójában a nem megfelelő körülmények az elrettentést szolgálhatják a bűnelkövető számára. Nem vágyik vissza oda és ezért meggondolja, hogy ismét hibákat kövessen el.*” Egyéb megoldási javaslatok is előtérbe helyeződnek: „*Nem ez a jó irány, mert ebből a többségi társadalom felé kommunikálható, hogy a többszörös gyerekgyilkosnak nem elég jó a börtönkoszt, míg a minimál nyugdíj 28.000 Ft, ezzel egy amúgy is kirekesztett csoport ellen szítható még erősebb gyűlölet. Perek helyett pszichodráma, mentálhigiénés foglalkozásokra, művészetterápiára és ezekkel foglalkozó rengeteg szakemberre lenne szükség.*” Van olyan válaszadó is, aki személyes érintettsége ellenére nem pártolja: „*Annak ellenére, hogy az élettársam is épp a büntetését tölti, úgy gondolom, hogy indokolatlanul sok az ilyen kifizetés.*”

Végül, vannak, akiknek ez a kérdés különböző eseteket is eszébe juttatott: „*Nem értek vele egyet! Borzasztó, hogy manapság már több joga van az elítéltnak, mint az áldozatnak. Az Olaszliszkán történt eset jut eszembe erről. Ilyen alapon a kórházban ápolott betegek is perelhetnének a siralmas körülmények és a sokszor megalázó bánásmód miatt!*”

Olaszliszkán Szögi Lajost a családja szeme láttára ölték meg, mert úgy tűnt, mintha elsodort volna egy kislányt, aki átszaladt az úton. A kislány – akinek akkor semmi bántódása nem esett és ma boldog családanyaként él – rokonai a sértettet haláláig bántalmazták. Az egyik kártalanítási perben F. György – akit 30 év fegyházfokozatban letöltendő szabadságvesztésre ítélték - hat millió forint kártalanításban részesült, többek között, mert nem süttött be a cellájába a nap. Ő a magatehetetlenül fekvő sértettbe páros lábbal belerúgott, amely miatt eltörték a bordái.¹⁷

A válaszadók második csoportja – 29,9% (151 fő) – egyetért az elítéltek perindítási jogával: „Jogosnak tartom, hiszen az emberi jogok mindenkit megilletnek, továbbá ártatlanok is lehetnek fogvatartottak sajnos, illetve a reintegráció szempontjából nem mindegy, hogy milyen életkörülmények között élnek akár több mint 10 évig is.” Sokan úgy gondolják, hogy a szabályok betartása mindkét oldal kötelezettsége: „A szabályok betartását mindenkin számon kell kérni, a fogvatartotton és a fogvatartón egyaránt. Tehát, ha nem teljesülnek a minimum feltételek, joguk van jogorvoslatra, kártérítésre.”, „Amennyiben az állam nem teljesíti a nemzetközi szerződésekben is vállalt kötelezettségeit a fogvatartás körülményeire vonatkozóan, úgy ezek a beperlések kényszeríthetik az államot a helyes irányba.” A demokrácia is említésre került érvként: „Egy modern demokráciában elengedhetetlen lehetőség, hogyha a börtön-körülmények az emberi életet, méltóságot súlyosan sértik, akkor kezdeményezhesse a változást. Egy elítéltnél lehetőségében kell állnia annak, hogy perelhesse az államot ilyen esetekben.”

Sok válaszadó magát a szabadságvesztést elég súlyosnak gondolta: „Teljes mértékben jogosnak tartom. A büntetésüket töltő emberek szabadsága van korlátozva. Ha nincs megfelelő nagyságú élettér, az rossz hatással van az elmére, a nem megfelelő szellőzés, a bogarak az egészségre nézve negatív befolyással bírnak, amely következmények túlmennék a szabadság korlátozásán. Érdekes emellett, hogy a kártérítések igénybevétele rendkívül felkapott téma, azonban a büntetésüket töltő emberek keresete nem: a minimálbér harmada az előírt bér, ami mellé rendkívül magas bolti árak és 75 forintos telefonálási percdíj társul.”

A válaszadók 21,6 %-a (109 fő) gondolja úgy, hogy van jogalapja a perindítási lehetőségnek, de nem szabad túlzásba vinni. Az egyik kitöltő válasza tartalmazza az összes érvet, amelyet a megkérdezettek ezen csoportja említett: „Azt gondolom, hogy a fogvatartottak emberi méltósághoz való joga és egyéb személyiségi jogai fogvatartásuk ideje alatt is megilletik őket, a jogalkotó által cselekményükhöz rendelt szankción túl nem szenvedhetnek semmilyen hátrányt, ezért elengedhetetlennek tartom, hogy lehetőségük legyen beperelni az államot és így jogaikat érvényesíteni. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a közvélekedésben, így a bírói gyakorlatban is egyre erősödik az emberi jogok érvényesítésének túlzott és egészségtelen mértékű prioritizálása az állami hatáskörök rovására, ez a tendencia pedig a fogvatartott perindítási jogával való visszaéléséhez vezethet, és ahhoz, hogy igényeit az állam teljeskörűen kénytelen legyen kiszolgálni. Véleményem szerint a szankció szigorú kell, hogy legyen, a büntetésvégrehajtási intézményeket nem szabad luxus-szállodává alakítani, mert így a büntetés elvesztené preventív jellegét, hiszen a szabadságvesztés-büntetés lehetséges elszenvedése már senkit nem rettentene el tette elkövetésétől. Jó példa a bv. intézetek ezen fontos funkciójának emberi jogokra hivatkozással való megszüntetésére a norvég tömeggyilkos: Anders Behring Breivik börtönből indított pere a norvég állam ellen, melynek eredményeként rossz börtön-körülményeire hivatkozva más (nem volt Xbox a zárkájában), adott esetben enyhébben büntetendő cselekményekért bűnhődő raboknál sokkal komfortosabb körülményeket harcolt ki magának bírósági tárgyalás útján.”

¹⁷ <https://24.hu/belfold/2019/09/24/olaszliszka-karterites-2/> Megtekintés dátuma: 2020.10.18.

Az 1. képen látható szavakat megfigyelve pontos képet kaphatunk a fogvatartottak perindítási jogát övező közmorállal kapcsolatban.

10

3. A REINTEGRÁCIÓ ELMÉLETI ALAPVETÉSE

A reintegráció a jogerős ítélet meghozatalakor veszi kezdetét és onnantól kezdve olyan, mint egy gyereknevelés. A Btk.-ban szereplő büntetések, intézkedések mind reintegrációs célokat szolgálnak. A büntetés-végrehajtás során betartott összes szabály erre hivatott, mert keretet ad a fogvatartott számára. A Büntetés-végrehajtási Kódex értelmezi a „reintegrációs program” kifejezést: *„az elítélt munkaerő-piaci integrációjának elősegítését, a befogadást megelőző életkörülményeiből, életviteléből eredő hátrányok csökkentését, személyisége és szociális készségei fejlesztését célzó reintegrációs programok, foglalkozások”*¹⁸

A reintegrációs tevékenység az elítéltek társadalmi beilleszkedését hivatott elősegíteni. Része az elítéltek munkáltatása, oktatása, szakképzése, egyéb reintegrációs programba való bevonása az elítélt személyéhez igazodó szakmai módszerekkel. A reintegráció további célja, hogy az elítélt életkörülményei közelítsenek a szabad élet általános körülményeihez, a végrehajtási fokozatra és a büntetés-végrehajtási intézet rendjére figyelemmel. Az elkülönítés csak szükséges mértékben megengedett és lehetővé kell tenni a családi és személyes kapcsolatok létesítését, fenntartását. A törvény alapján *„a szabadságvesztés végrehajtása során biztosítani kell, hogy az elítélt önbecsülése, személyisége, felelősségérzete fejlődhessen, és ezáltal felkészüljön a szabadulása utáni, a társadalom elvárásának megfelelő önálló életre”*. Ezért csak a büntetés céljának eléréséhez szükséges legkisebb korlátozásoknak lehet kitenni. Szintén fontos célja a reintegrációs tevékenységnek, hogy az elítélt felismerje a bűncselekményének társadalomra veszélyességét és annak következményeit lehetőség szerint enyhítse. Végül, lehetőséget kell biztosítani művelődésre, sportolásra és vallásgyakorlásra.¹⁹ Ezek az intézkedések azonban társadalmi feszültséget generálnak, illetve szociális értelemben vonzó helyszínné teszik a büntetés-végrehajtási intézeteket a hátrányos helyzetűek számára.²⁰

A reintegráció az elítélt társadalomba való visszaillesztését jelenti. Ez a kifejezés pontatlan, nem cél, hogy a fogvatartott a szabadulása után abba a környezetbe kerüljön visszaillesztésre, amely a deliktum realizálására készítette. Ezért a büntetés-végrehajtásban dolgozók a reszocializáció kifejezést preferálják. A reszocializáció célja, hogy a fogvatartottak elsajátítsák a társadalmi életben való hatékony részvételhez szükséges ismereteket.

3.1. A REINTEGRÁCIÓ JOGALAPJA ÉS CÉLJA

A reintegráció folyamata a befogadáskor kezdődik. A napi életbe épül be annak érdekében, hogy a büntetés ideje ne okozzon aránytalan sérüléseket a fogvatartott számára. Emiatt alkalmaznak sokszor enyhébb végrehajtási szabályokat (EVSZ), amikor a fogvatartottak lakóhelyiségben élnek. *„Minthogyha egy nyaralóban lennénk, kert van, ahova ki tudunk menni, van saját konyhánk, saját fürdőszobánk. Úgy érzi magát az ember, mint kint a civil életben”* – nyilatkozta egy EVSZ alá tartozó, drogügyletek miatt elítélt fogvatartott.²¹ Ő és társai enyhébb biztonsági kockázatot jelentenek, ezért élhetnek így a büntetés-végrehajtás keretei között.

¹⁸2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 82. § 5.

¹⁹2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 83. § (3-8) és 164. §

²⁰Gál Levente - A munkaerő-piacon innen, a börtönön túl In: Életkeretek a börtönön innen és túl, szubjektív reszocializációs esélyek, szerkesztő: Albert Fruzsina, 2015 Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont, 30-31. o.

²¹<https://www.youtube.com/watch?v=GDjVkeWDWxc> Megtekintés dátuma: 2020.09.28.

Az elítéltek a büntetése alatt is fejlődni kell. Az elítélt személyiségét nullára redukálják, a reintegráció pedig az újjáépítés, melynek keretében a téves értékrend helyét átveszik a helyes gondolatok, ez mindenképp egyéniesítést igényel. A sikeres reintegráció azt is jelenti, hogy megszűnnek azok a feltételek, amik miatt az elítélt bűncselekményt követett el.

A büntetés-végrehajtás célja kétrétű. A joghátránynak legelőször az egyéni megelőzést kell szolgálnia. További cél a társadalmi beilleszkedés elősegítése és a jogkövető magatartás kialakítása. A szabadságvesztés végrehajtásának célja pedig a joghátrány érvényesítése mellett a szabaduló elítélt jogkövető válása és sikeres beilleszkedése. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárásával kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának célja azonban csak a joghátrány érvényesítése a társadalom érdekében²².

A közvéleménykutatás során is érdeklődtem a reintegráció jogalapjáról. Az eredmény (2. ábra) alapvetően kétpólusú, azonban elszórva megfigyelhetők eltérő vélemények.

2. ábra: A reintegráció jogalapja a válaszadók szerint

Forrás: Saját kutatás, 2020.

A kitöltők 48,1%-a (243 fő) tartja mindenféle megkötés szükségesnek az elítéltek reintegrációját. A másik fő pólus – 44,8% (226 fő) – is úgy gondolja, hogy jó a reintegráció, azonban a megvalósítása gyerekcipőben jár. 3,8 % (19 fő) véleménye szerint jó az elgondolás, azonban a megvalósítás túlzó. 1,6 % (8 fő) pedig úgy gondolja, hogy egyáltalán nincs szükség az elítéltek reintegrációjára. A négy, eredetileg jelölhető válasz mellett lehetőséget hagytam egyéni vélemények kifejtésére: „Szükséges és fontos lenne, de egyelőre csak az EU felé, a média felé szól, papírokon szerepel. Feladatként tekint a büntetés végrehajtás a büntetésüket töltő emberekre, kötelességet végeznek, a reintegrációt nem kezelik prioritásként, ez nem is elvárás a vezetőségtől a tapasztalatok alapján.”

Néhányan feltételhez kötik a reintegrációt: „Attól függ, mit követett el az elítélt. Azt gondolom, van olyan bűncselekmény, melynek elkövetése esetén lehetetlen a reintegráció, mert az elkövető képtelen a helyes útra térni. Egyébként meg súlyos bűncselekményt elkövető emberek reintegrálása súlyosan káros lehet a társadalomra nézve.”, „Véleményem szerint vannak olyan súlyos bűncselekmények, amelyek után nincs értelme a reintegrációnak, ugyanis az ember elveszíti a bizalmát a másik fél felé. Viszont vannak esetek, amikor szerintem is szükséges folyamat a reintegráció.” Hárman annak adtak hangot, hogy az elgondolás jó, de nem ismerik a megvalósítás módjait. Egy fő pedig úgy gondolja, hogy „főleg, mert többségük nem akar beilleszkedni”.

²²2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 1. § (1) és 83. § (1-2)

3.2. A REINTEGRÁCIÓ ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI

A reintegráció három forrásból kerül megvalósításra: az Európai Unió támogatásával, állami forrásokból vagy a büntetés-végrehajtási intézet saját erőforrásainak felhasználásával. A fogvatartottak a reintegráció nyújtotta szolgáltatásokban térítésmentesen részesülnek, azonban ha van fogvatartotti keresményük vagy rendelkeznek egyéb jövedelemmel, a büntetés-végrehajtásban történő tartás költségének (8000-9000 Ft) egy része (naponta 584 Ft) abból levonásra kerül.

A fogvatartott büntetés-végrehajtási intézetbe kerülésekor a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet elvégzi a szükséges kockázatelemző, illetve reintegrációs programokat és döntéseket elősegítő vizsgálatot, mely kockázatelemzési összefoglalóval zárul, ami tartalmazza az elítélt befogadáskor mért általános visszaesési és fogvatartási kockázatát. Továbbá, meghatározza a kockázat csökkentéséhez szükséges egészségügyi, pszichológiai, biztonsági és reintegrációs feladatokat. Ezek után a befogadó részleg vezetője az elítélt együttműködésével kialakítja az egyéniesített fogvatartási programtervet. A Befogadási és Fogvatartási Bizottság az elítélt személyes meghallgatása után dönt az elítélt rezsimbe sorolásáról és a reintegrációs programokon történő részvételéről.²³ A személyes meghallgatás elengedhetetlen. Meg kell ismerni az embert rejtő fogvatartott történetét annak érdekében, hogy a reintegráció keretén belül hasznos munkát lehessen folytatni.

Az ideális reintegráció bűncselekmény specifikus lenne, de ehhez nincsen elegendő szakember, idő és forrás. Mindazonáltal, vannak bizonyos bűncselekmények – pl. szexuális erőszak –, amelyekhez társulnak programok azzal a céllal, hogy felébresszék az egyén felelősségét. A szenvedélybetegségben szenvedőknek is lehet külön foglalkozást tartani. Van néhány elkövetői csoport, amely számára van tervezett program, de nem ez az általános tendencia. Az elkövetett bűncselekmény inkább büntetés-végrehajtási szempont, ami meghatározza, hogy biztonsági okból milyen foglalkozáson vehet részt az elítélt, nem pedig reintegrációs. Sokszor azért sincs szükség bűncselekmény specifikusan szocializálni a fogvatartottat, mert magától is tudja, hogy elítélendő, amit tett. Ide tartoznak többek között a megélhetési bűnözők, akik szociális helyzetük miatt kénytelenek lopni.

3.2.1. Fokozatok és részlegek

A szabadságvesztés ideje alatt a felügyeleten és alapellátáson kívül biztosítani kell az oktatáshoz, a foglalkoztatáshoz és a társadalmi visszailleszkedéshez szükséges feltételeket is. A reintegrációs tevékenységek elérhetősége elsősorban függ attól, hogy milyen büntetés-végrehajtási fokozatban történik a szabadság elvonása. Megkülönböztethetjük a fogházat, a börtönt és a fegyházat. A szabadságvesztés végrehajtásának egyes fokozataiban eltérő szabályok vonatkoznak az elítéltre (1. táblázat). Mindazonáltal, a különböző végrehajtási fokozatúak bizonyos részlegeken együtt helyezhetők el (pl.: anya-gyermek részleg), és akár a zárkában is együtt lehetnek (pl.: pszichoszociális részleg). A különböző végrehajtási fokozatú elítéltek dolgozhatnak és tanulhatnak együtt és tartózkodhatnak együtt a reintegrációs tevékenységeken, a szabad levegőn és a közös étteremben.²⁴

²³ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 92. § (1), (3) és 95. § (3)

²⁴ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 98. § (1), (4), (5)

	Fegyház (legszigorúbb)	Börtön	Fogház (legenyhébb)
<u>Eltávozás</u>	Kivételesen engedélyezhető. Kivéve: tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.	Kivételesen engedélyezhető.	Engedélyezhető.
	Az eltávozás időtartama a szabadságvesztésbe beszámít.		
<u>Életrend</u>	Részleteiben is meghatározott. Állandó irányítás és ellenőrzés.	Meghatározott. Irányítás és ellenőrzés.	Részben meghatározott. A reintegrációs programokon kívüli szabadidő belátás szerinti felhasználása
<u>Bv. intézeten belüli mozgás</u>	A kijelölt területen biztonsági és rezsिम besorolás alapján • engedéllyel és felügyelet mellett, • felügyelet mellett, • felügyelet mellett, a kijelölt részlegen ellenőrzéssel.	A kijelölt területen biztonsági és rezsिम besorolás alapján • csak engedéllyel és felügyelet mellett, • felügyelet mellett, a bv. intézet kijelölt területén ellenőrzéssel, vagy • felügyelet mellett, a bv. intézet meghatározott területén ellenőrzéssel, illetve meghatározott szervezett programokon szabadon.	A kijelölt területen biztonsági és rezsिम besorolása alapján • felügyelettel, • ellenőrzéssel, • szabadon.
<u>Ajtó zárása</u>	A zárka ajtót éjszaka zárva kell tartani, nappal engedélyezhető a rezsимszabályokhoz igazodó időszakos nyitva tartás.	A zárka vagy lakóhelyiség ajtaja éjszaka zárva, kivéve, ha a tisztálkodáshoz szükséges folyó vizet és illemhelyet részlegenként biztosítják.	
		Nappal engedélyezhető a teljes vagy az időszakos nyitva tartás.	Nappal nyitva kell tartani.
<u>Résztétel programokon</u>	Az elítéltek csoportos kulturális és sportprogramjain, illetve a bv. intézet által szervezett, intézeten belüli programokon – rezsимszabályokhoz mérten.		
<u>Magánál tartható tárgyak köre</u>	Korlátozott, a rezsимszabályokhoz igazodóan bővíthető. Nem korlátozható: könyvtári és tankönyv, tanszer, engedélyezett kegytárgy, családi fénykép.		
<u>Kapcsolattartás</u>	Gyakorisága és tartama a rezsимszabályok szerint bővíthető. A törvényben az egyes kapcsolattartási formákra meghatározott alsó határt biztosítani kell.		
<u>Szükségletek</u>	A személyes szükségletre fordítható összeg mértéke a rezsимszabályokhoz igazodóan változik.		
<u>Külső munkáltatás</u>	Kivételesen, ha a külvilágtól a munkavégzés alatt is elkülöníthető.	Az elítélt külső munkáltatásban részt vehet.	Az elítélt külső munkáltatásban részt vehet.

1. táblázat: A végrehajtási fokozatok jellemzői [Saját készítés a Büntetés-végrehajtási Kódex 100-102. § alapján]

Az 1. táblázat azt mutatja, hogy az eltérő szigor ellenére megfigyelhetők közös szabályozások a három különböző végrehajtási fokozatnál. A reintegráció azonban az általános szabályozást megfigyelve a börtönben kevésbé érvényesül, mint a fogházban. A fegyház fokozatban lévő elítéltet pedig biztonsági okokból csak kivételesen engedik reintegrációs helyzetekbe. Mindazonáltal, a fegyházban és a börtönben letöltendő évek után a fogvatartott szabadul. Az átmeneti részleg arra szolgál, hogy ne a két szigorú fokozatból kerüljön a szabaduló személy rögtön a külvilágba.

Az átmeneti részlegre az az elítélt helyezhető át, aki fegyházfokozatban vagy börtönfokozatban a szabadságvesztéséből már legalább öt évet kitöltött, de a szabadulás előtt legfeljebb két évvel áll. Itt a társadalomba való beilleszkedés elősegítése érdekében a büntetés-végrehajtási szabályok enyhíthetők – eltávoztása engedélyezhető, külső munkahelyen is dolgozhat, életrendjének meghatározottsága csökkenthető és a büntetés-végrehajtási intézet kijelölt területén szabadon mozoghat. Az áthelyezés azonban megszüntethető, ha az elítélt a büntetés-végrehajtás rendjét súlyosan megsérti.²⁵

A fogház és a börtön közös szabálya, hogy az általános rendjüknel enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazhatók, ha a szabadságvesztés célja ilyen módon is megvalósítható és a büntetés-végrehajtás biztonságát nem veszélyezteti. Ezt különösen az elítélt személyisége, előélete és az elkövetett bűncselekmény alapozhatja meg.²⁶

A magánelzárás a büntetés-végrehajtás egyik legszigorúbb formája, ilyenkor az elítélt csak a lelkésszel, a börtönpszichológussal és a nevelőtisztjével érintkezhet. Továbbá, van olyan típusú cselekmény, amely elkövetésének esetén a nem magánzárkában elhelyezett fogvatartottat ki kell zárni a reintegrációs tevékenységből.

A Büntetőjogi Kódex a fokozat szigorítása mellett annak enyhítésére is lehetőséget ad – „A szabadságvesztés végrehajtására eggyel enyhébb fokozat akkor jelölhető ki, ha - különösen az elítélt személyiségére, előéletére, egészségi állapotára, a szabadságvesztés során tanúsított magatartására, az elkövetett bűncselekményre, a szabadságvesztés tartamára, a társadalomba való beilleszkedési készségére tekintettel - a büntetés célja a szabadságvesztés enyhébb fokozatban történő végrehajtásával is elérhető.”²⁷

Az egyéniesítés minél teljesebb megvalósítása érdekében speciális részlegek kialakítására is lehetőség van. Ezek összefoglalója a 2. táblázatban olvasható.

²⁵2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 103. §

²⁶2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 104. § (1)

²⁷ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 115. § (1)

Sajátos kezelési igényű elítéltek számára kialakított részlegek		
	Az elítéltek köre	Részleg jellemzői és célja
Hosszúidős Speciális Részleg (HSR)	Életfogytig tartó-, vagy legalább tizenöt évi szabadságvesztés büntetését töltő elítélt, akinek magatartása, együttműködési készsége, biztonsági kockázatelemzése alapján különleges kezelése és elhelyezése indokolt abból a célból, hogy a közösségbe visszahelyezést nyerjen.	▪ Állandó őrzés és felügyelet. ▪ Mozgás a bv. intézet területén engedéllyel és felügyelettel. ▪ A zárkát zárva kell tartani, abban indokolt esetben belső biztonsági rács alkalmazható. ▪ Munkavégzés a HSR-en belül/ a parancsnok által kijelölt helyen. ▪ Önképzés folytatható. Sportolási és szabadidős tevékenység csak a HSR-en belül vagy parancsnoki engedéllyel. ▪ Egyéni lelkesítő gondozás, közösségi csak a parancsnok engedélyével. ▪ Az elítéltnél tartható tárgyak köre és mennyisége korlátozható. ▪ A kapcsolattartás gyakorisága növelhető.
Gyógyító-terápiás részleg	Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet kivizsgálása alapján: 1. Korlátozott beszámítási képességű elítélt. 2. Akit az IMEI-ben kezeltek, de már folytathatja a szabadságvesztést. 3. Akinél személyiségzavar jellege, súlyossága miatt indokolt.	Az elítéltek állapotának megfelelő terápiás kezelés, oktatás és pszichológiai foglalkozás.
Drogprevenációs részleg	Aki írásban nyilatkozik arról, hogy a kábítószer-mentesség ellenőrzéséért aláveti magát rendszeres vizsgálatoknak, és azokhoz vizsgálati anyagot (testvialadékok) szolgáltat.	A kapcsolattartás gyakorisága növelhető. A reintegrációs tevékenységet komplex terápiás program keretében kell megvalósítani. Meg kell szüntetni (többek között), ha az elítélt szervezetében kábítószer van.
Alacsony biztonsági kockázatú részleg	Aki biztonsági kockázati besorolása miatt nem igényli magas szintű biztonsági védelmi eszközök alkalmazását.	Csökkenthető az életrend meghatározottsága. A reintegrációs programokon kívüli szabadidő belátás szerint felhasználható és a bv. intézet kijelölt területén szabadon mozoghat.
Vallási részleg	Akinek a várható szabadulásáig legfeljebb három éve van hátra. Írásban vállalja a részleg működésére vonatkozó szabályok betartását, és a reintegrációs tiszttól – a börtönlelkész véleményének kikérésével – arra javaslatot tesz.	Jogi személyiséggel rendelkező vallási közösséggel való együttműködés alapján. Folyamatos lelki gondozás. A bv. intézet által biztosított vallási alkalmakon hozzátartozóval/engedélyezett kapcsolattartóval közös részvétel, ami nem számítható be a rezsimszabályokhoz igazodó látogatófogadásként.

2. táblázat: Speciális részlegek (Saját készítés a Büntetés-végrehajtási Kódex 105-109/A § alapján)

3.2.2. Reintegrációs foglalkozások és jutalmazás

A pszichológiai-személyiségi foglalkozások és a gyakorlati képzések ugyanolyan fontos részét képezik a reintegrációnak. Az viszont egyénre szabott, hogy kinél melyik reintegrációs tevékenység alkalmazása a domináns. Az egy fogvatartott által teljesíthető képzések számát az az általános elv korlátozza, hogy fontos, hogy minél több elítélt élni tudjon a reintegrációs lehetőségekkel. Ha valaki már részt vett két szakmaképzésen, akkor inkább olyannak biztosítanak lehetőséget, aki még nem.

Minden büntetés-végrehajtási intézetben vannak külső programok, melyek gyakran pályázatból valósulnak meg (EFOP, TÁMOP). A már megvalósult példák közé tartozik Rúzsa Magdi meseterápiája, egyházi felekezetek előadásai és állatokról való gondoskodás. Az utóbbi olyan ösztönöket hív elő egy fogvatartottban, amelyre a büntetés-végrehajtási intézet nem lenne képes. Sajnos azonban meg kell említeni, hogy az állatgondozással kapcsolatos programok nem mindig sikeresek, mert van, hogy az elítéltek kínozzák az állatokat.

A belső programok is jelentősek. A Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet egyik munkatársa négy évig vezetett dráma szakkört Egerben, olyan darabokat rendezett meg a fogvatartottak közreműködésével, mint a Tóték vagy az István a király. Úgy gondolja, ez sikerélményt ad az elítélteknek és ráébreszti őket új képességeikre. A darabokkal börtönszínházi találkozón sokszor első helyezést értek el.

A reintegrációhoz kötődik a jutalmazás intézménye. A jutalmat az elítélt kiérdemelheti példamutató magatartásával, a munkában elért eredményével, szorgalmas tanulásával, a közösség érdekében végzett tevékenységével, illetve, ha életet vagy jelentős anyagi értéket mentett meg, esetleg súlyos veszélyt hárított el. Ezzel a díjazással a büntetés-végrehajtás azt közvetíti a fogvatartottak felé, hogy a jó cselekedet is elnyeri a méltó jutalmát. A jutalom lehet dicséret vagy kondicionáló terem díjmentes használata is. Ezeknél azonban a fogvatartott számára sokkal értékesebb jutalom, ha soron kívül vagy a büntetés-végrehajtási intézeten kívül fogadhat látogatót, és ha ennek ideje meghosszabbodik. A jutalom kimaradás és eltávozás is jelentős motiváló erő. Emellett alkalmazhatók materiális jellegű jutalmak: a személyes szükségletekre fordítható összeg növelése, pénzjutalom, tárgyjutalom. A végrehajtott fenyítés nyilvántartásból törlése is motivációként hathat.²⁸

3.3. OKTATÁS ÉS KÉPZÉS

Szinte az összes magyar büntetés-végrehajtási intézetben folyik általános iskolai és középiskolai oktatás vagy szakmaképzés. Évente átlagosan 2500-an szereznek valamilyen iskolai végzettséget, szakképzettséget a büntetés-végrehajtásban eltöltött idő alatt.²⁹ A hosszabb szabadságvesztés letöltésére ítélték több osztályt is elvégezhetnek, akár az általános iskolától kezdve a középiskolát is.³⁰ Álláspontom szerint elkeserítő, hogy a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága pozitívként említi, hogy azok a visszaesők ott folytathatják az iskolai tanulmányukat, ahol az előzőt abbahagyták. A tény döbbenetes, hogy ilyen nyugodtan számolnak a visszaesőkkel és az őket érintő reintegrációval.

²⁸2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 165. §

²⁹<https://bv.gov.hu/hu/node/2433?fbclid=IwAR2HjAMKGaF5sAL4jRQgOOLZDjc30wzEe4Car0C3zRD11bmHGOM12cuCwOU> Megtekintés dátuma: 2020.09.28.

³⁰Tájékoztatás a fogvatartotti munkáltatásról és képzésről, Széchenyi 2020, tett-program, EFOP-1.3.3-16-2016-00001 azonosító számú kiemelt projekt, 2018. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Az iskolai szintű oktatás és teljesítésre kerülő képzések – amelyeket külsős cég szervez – tananyaga teljes mértékben azonos a külvilágban elvégezhetőkével. Ugyanúgy kerül felállításra vizsgabizottság és a vizsga pontosan úgy zajlik, megegyezik a követelmény. A bizonyítványban nem kerül feltüntetésre, hogy az büntetés-végrehajtási intézetben került megszerzésre. Ennek ellenére sokan kételkednek a büntetés-végrehajtási intézetben szerzett szaktudásban, ha a tudomásukra jut, hogy ott került elsajátításra.

A fogvatartottak esetében is próbálkoznak lógással. Főleg, mert sokuk azért jelentkezik a képzésre, hogy ne legyen a zárkában és, hogy jó pontot szerezzen a büntetés-végrehajtásban, osztotta meg velem a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet reintegrációs munkatársa. Elmondta, hogy volt olyan eset, amikor a targoncavezetői tanfolyam jelentkezői közül hárman hiányoztak egészségügyi gondok miatt, azonban a fogvatartottak nem igényelték az orvoslátogatást, így orvosi igazolásuk sem volt, a nélkül pedig nem lehet hiányozni. Majd kiderült, hogy csak fáj egy kicsit a fejük és ezért akartak volna inkább a zárkában maradni.

Előfordulhat, hogy egy megkezdett, több alkalomból álló képzés megszakad, mert az elítélt feltételesen szabadul. A szakmaképzések esetében az óraszámok 20%-áról lehet hiányozni. Abban az esetben, hogyha a szabadulás miatt a fogvatartott nem lépi túl a 20%-ot, akkor visszamehet vizsgázni a büntetés-végrehajtási intézetbe. Sokszor azonban annyira örül a szabadulásnak az elítélt, hogy ezt nem teszi meg.

3.4. MUNKÁLTATÁS

A Büntetés-végrehajtási Kódex értelmezi a *munkáltatás* fogalmát. „A reintegrációs tevékenység azon formája, amikor az elítéltek vagy a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy és a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető munkavégzése szervezeten, rendszeresen, haszon- vagy bevételszerzési céllal, a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény által szabályozott munkaviszonytól eltérő, jogszabályban meghatározott feltételekkel és díjazás ellenében történik, az így létrejövő munkáltatási jogviszony alanyai munkáltatóként a bv. intézet, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdasági társaság vagy a bv. szerv szerződése és az elítéltek vagy a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy és a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető hozzájárulása alapján más gazdálkodó szervezet, valamint munkavégzőként - a reintegrációs őrizetben lévő elítélt kivételével - az elítélt, a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy vagy a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető.” A munkaterápiás foglalkoztatás pedig: „a reintegrációs tevékenység azon formája, amikor elsősorban a kényszergyógykezelte, az előzetes kényszergyógykezelte és a gyógyító-reintegráló csoportba helyezett, valamint a megváltozott munkaképességű vagy egyébként az egészségi állapota miatt a munkáltatásban részt venni nem képes elítélt foglalkoztatása szervezeten, rendszeresen, e törvényben meghatározott feltételekkel és térítési díj ellenében, büntetés-végrehajtási jogviszony keretében történik”³¹

A munkáltatás egy reintegrációs tevékenység. Szervezeten, rendszeresen, haszon- vagy bevételszerzési céllal történik. A munkaviszony nem azonos a Munka Törvénykönyvében leírtakkal, más jogszabály rögzíti a feltételeit és díjazás ellenében végzik. A törvényalkotás során a jogalkotó értékelte, hogy az elítéltek között sem mindenki alkalmas ugyanolyan módon a munkavégzésre, ezért biztosít lehetőséget munkaterápiás foglalkoztatásra.

³¹2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 3. § 13. és 14.

Az elítéltek munkáltatása során kifejezett cél a büntetés-végrehajtási szervezet önellátóvá és részben önfenntartóvá tétele. Az állam adó- és járulékkedvezményekkel támogatja az elítéltek munkáltatását és a szabadulásuk utáni munkavállalást is.³²

A Tett-program megvalósítói három szempontból tartják jelentősnek az elítéltek munkáltatását a büntetés-végrehajtásban.³³ Elsőként, a munka segít megőrizni a fogvatartott lelki és fizikai egészségét, elősegíti, hogy hasznosnak érezze magát, melynek köszönhetően szabadulás után könnyebben illeszkedik majd be a társadalomba. Másodszor, a belső biztonság és a fegyelmi helyzet megtartásának egyik eszköze. Harmadszor, bevételi forrást jelent a fogvatartottak számára, melyből levonható a tartási költségük.

A Hajdú-Bihar Megyei Községi Foglalkoztató reintegrációs munkatársa azt tapasztalta, hogy sokszor a szabadultak jobban keményebben dolgoznak, mert a büntetés-végrehajtásban van egy standard, amit teljesíteni kell és ők ezt megszokták. Például, az éttermi részlegen nagyon szigorúak a szavatossági időre és a higiénára vonatkozó szabályok. Ennek ellenére a munkáltatók hazánkban ezt nem veszik figyelembe és nem szívesen alkalmaznak büntetett előéletű személyt. Szintén Hajdú-Bihar megyei az általános tapasztalat, mely szerint a büntetés-végrehajtás keretei között dolgozó fogvatartottak sokkal szorgalmasabban dolgoznak, mint a közérdekű munkát végző személyek.

A közérdekű munka a kiszabható kilenc főbüntetés egyike. Az elítélt a közösség javára, díjazás nélkül végzi a bíróság által meghatározott munkát. Az elítélt a munkát büntetés-végrehajtási viszony keretében végzi. Célja a bűnisméltés megelőzése és a társadalmi beilleszkedés elősegítése.³⁴ Továbbá, az elítélt személyiségére is fejlesztően hathat.

3.5. REINTEGRÁCIÓS ŐRIZET

Reintegrációs őrizet esetén a büntetés a kívülágban realizálódik. Akkor kerülhet rá sor, ha a szabadságvesztés célja ilyen módon is megvalósul és a törvényi feltételeknek megfelelő elítélt vállalja azt. Az elítélt szabadságának teljes elvonása megszűnik, de meghatározott időre a mozgási szabadsága és a tartózkodási helyének szabad megválasztása korlátozásra kerül. A büntetés-végrehajtási bíró által kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet csak meghatározott okból, időben és útvonalon hagyhatja el. Ilyen ok lehet a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása, a munkavégzés, oktatásban vagy képzésben való részvétel és a gyógykezelés. A reintegrációs őrizet kizárólag elektronikus távfelügyeleti eszközzel biztosítható és a szabadságvesztésbe beszámít.³⁵

K. Zs. ellen – akivel a kutatásom során ismerkedtem meg – a Szegedi Ítéltő tábla szabott ki egy év hét hónap fogházban letöltendő büntetést költségvetési csalás és közokirat-hamisítás elkövetése miatt. A Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet mélykúti egységében kezdte meg a büntetését.

Elmondása alapján vele az első pillanattól kezdve embertelenül bántak. A kötelező orvosi vizsgálat során bevizsgálás céljával elvették a hallókészülékét és utána hónapokig nem kapta vissza.

³²2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 216. §

³³Tájékoztatás a fogvatartotti munkáltatásról és képzésről, Széchenyi 2020, tett-program, EFOP-1.3.3-16-2016-00001 azonosító számú kiemelt projekt, 2018. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

³⁴2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 280. § (1)

³⁵2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 187/A §

A börtönőröket idegesítette, hogy nem hall, ezért megkeresték és kiderült, hogy az orvos fiókjában volt elzárva. Ugyanez megismétlődött a Kiskunhalasi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben is. Idegi eredetű hallássérülése miatt a hallókészülék nélkül csak minimálisan hall, ezért többször ordítottak vele az örök és így szólították: „maga süket”.

Többek között ezért is tartja „ajándéknak” a reintegrációs őrizetet, melyet azután kezdett meg, hogy a szomszédait megkérdezte a pártfogója, hogy zavarja-e őket, ha odaköltözik. Hálás, hogy nem kell a fogházban töltenie a napjait. Azon kívül, hogy otthon lehet, szombatonként 8:00 és 12:00 között hagyhatja el a házát. Ez egy faluban előnytelen időpont, hiszen már szinte minden zárva van, de nem akart panaszkodni, nehogy elvegye tőle a bíró ezt a lehetőséget. Nagyon szeretné, hogy minél hamarabb véget érjen ez az időszak az életében, ezért nagyon figyel arra, hogy ne sértse meg a rá vonatkozó szabályokat. A kijárási idejében gyalogol, akármennyit is kell cipekednie, mert fél, hogy lerobban az autó és nem ér haza délig. Amikor a társadalmi vélekedésről kérdeztem, elmondta, hogy szerinte az emberek általánosságban nem ismerik a reintegrációt, a reintegrációs őrizetet pedig még kevésbé. A lábbilincsére többen is azt hitték, hogy egy modern, lábon hordott ékszer.

3.5. PÁRTFOGÓ FELÜGYELET

A pártfogó felügyelet a természetes személyek esetében alkalmazható nyolc intézkedés egyike. Járulékos jellegű, kizárólag büntetéshez vagy intézkedéshez kapcsolódhat, tartama azonos a büntetés vagy intézkedés tartamával, amihez járul. Kettős célú: segítséget nyújt a társadalomba való beilleszkedés esetén és kontrollálja ezt a folyamatot. Alkalmazása lehet lehetőség de törvényi kötelesség is. A pártfogolt köteles az előírt magatartási szabályokat betartani és a pártfogójával kapcsolatot tartani. A pártfogó a kapcsolattartás során figyelemmel kíséri a pártfogolt magatartását és véleményt készít róla. A pártfogoltnak joga van segítséget kérni a munkába állásban, gyógyító kezelésben, tanulmányai során, a letelepedésben, megélhetésben és a szálláskeresésben. Emellett életvezetési tanácsot is kérhet.³⁶

A Bv. tv. alapján: *„A pártfogó felügyelet végrehajtása során a pártfogó felügyelő vagy a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő a pártfogolt ellenőrzésével és irányításával elősegíti annak megakadályozását, hogy a pártfogolt ismételten bűncselekményt kövessen el, továbbá segítséget nyújt a társadalmi beilleszkedéséhez, az ehhez szükséges szociális készségek kialakításához és feltételek megteremtéséhez, közreműködik a sértettek érdekeinek érvényesülésében.”*³⁷

A pártfogó felügyelet reintegrációs jellegét a magatartási szabályok erősítik. Egyénre szabott tilalmak és kötelezettségek írhatók elő, melyek meghatározásában szerepe van az elkövető személyének, körülményeinek, a bűncselekmény jellegének és az okozott kárnak. Azonban, nem lehet indokolatlanul leszűkíteni a munkavállalás lehetőségét, nem lehet a Btk.-ban büntetésként meghatározott tilalmat előírni, illetve a kötelezés nem érintheti a polgári jogi bíróság hatáskörét.

³⁶2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 313. §

³⁷2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 310. § (1)

4. A REINTEGRÁCIÓ JELENTÉSE ÉS TARTALMA A KÖZTUDATBAN

A büntetés-végrehajtásban dolgozók tapasztalatai alapján a civil társadalmi szereplők nincsenek tisztában azzal, hogy mit jelent az elzárás, a büntetés, hogy mit szolgál a reintegráció. Kollektív tudatlanság jellemzi ezen a téren a magyar társadalmat. Keveset tudnak a benti világról és a fogvatartottakról. Amit tudnak, azt is gyakran a filmekből.

Emellett nagyon sok az előítélet, nem értik miért kell a fogvatartottakra pénzt költeni. Nem tudják, hogy a fogvatartottak számtalan módon járulnak hozzá a társadalom jólétéhez a reintegrációs munkáltatáson keresztül, például bútorgyártással vagy növénytermesztéssel. Az átlagemberek nagy része visszaállítaná a halálbüntetést. Sőt, sok esetben a biztonsági területen dolgozók is szkeptikusak a reintegrációs tevékenységekkel kapcsolatban és nem ismerik el a létjogosultságát.

Az általam végzett közvéleménykutatás első kérdése arra vonatkozott, hogy mi a reintegráció. A kérdőív felépítéséből adódóan a további kérdésekre nem volt rálátásuk, így azok nem befolyásolták a véleményüket. Tizenegy kategóriát alkottam a beérkezett válaszokból.

Az 505 válaszadónak csak 33,01%-a (167 fő) kötötte általánosságban a büntetés-végrehajtáshoz és az elítéltekhez a reintegrációt. *„Büntetett előéletű polgárok visszaillesztése a társadalomba”* – írták sokan. 31,7% (160 fő) kizárólag azt említette, hogy a társadalomba vagy valamilyen közösségbe való visszahelyezés. *„Újra integrálódás a társadalomba”* – válaszolták többen is a latin eredetű szó kettébontásával. Volt, aki a szót elemezve jutott el a válaszig: *„Pontosan nem tudom, hogy mit jelent. Viszont mondjuk, ha valakit be akarunk integrálni egy társadalomba, akkor azt a személy megpróbáljuk beilleszteni, úgy hogy, megtanítjuk az adott közösség elfogadott normáira. A "re" szó jelentése pedig újra. Szóval valami olyasmi lehet, hogy "újra beillesztés".* 15,5% (76 fő) csak az idegen eredetű szó jelentésének meghatározásáig jutott – *„helyreállítás”, „beillesztés”, „visszahelyezés”*.

7,9% (40 fő) valami újhoz kötötte a reintegrációt: *„új esély”, „új élet”*. A válaszadók 2,57%-a (13 fő) a hátrányos helyzetűekhez, a szegényekhez, a kisebbségekhez vagy a fogyatékkal élőkhez kötötte ezt a fogalmat, esetleg a szenvedélybetegekhez – *„Fogyatékkal élő emberek újra integrálása a társadalomba”, „Kisebbséggel kapcsolatos valami”, „Drogosok, alkoholisták segítése, hogy leszokjanak”, „Munkanélküliek visszahelyezése a munkaerőpiacra”*. Egyaránt 0,6% (3 fő) kötötte a reintegrációt a neveléshez – *„átnevelés”* –, zavarokhoz – *„beilleszkedési zavar”* – és az elfogadáshoz – *„Társadalmi elfogadás, ahol nincs 'többség' és 'kisebbség’”*.

A kitöltők 2,17%-a (11 fő) kifejezetten a büntetés-végrehajtáshoz kötötte a reintegrációt. Úgy gondolták, hogy ez a reintegrációs örizet rövidebb megnevezése: *„Lábon viselt nyomkövetővel felszerelt rabok haza bocsájtása, lakás esetleg város elhagyási korlátozással.”*, *„Haza jöhetnek lábbilincsel”, „Társadalomba visszailleszkedést 'segítő' program. De csak lenne, mert a lábnyomkövetővel megbélyegzik a frissen szabadultat és ellehetetlenítik, hogy munkát vállaljon.”*

A válaszadók 3,8 százaléka (19 fő) elismerte, hogy nem tudja, mit jelent a reintegráció.

2 % (10 fő) teljes mértékben egyedi, azonban rendkívül érdekes válaszokat adott, melyeknek bekategorizálására csak egy közös „vegyes” csoportban volt lehetőség:

- „Bejelentkezés”
- „Fejlesztés”
- „Közelítés, új ismeret, egyesítése tudásnak, embereknek.”
- „Kiemelni a megszokott környezetből”
- „Ismételt összefonódás”
- „Az a jelenség, amikor visszatálunk önmagunkhoz. Egy fajta újraegyesülés a belső meggyőződésünkkel, amitől eltértünk valamilyen külső szociális, politikai vagy gazdasági befolyás eredményeként.”
- „Egy teoretikus fogalom...”
- „Jó dolog, csak nem érték vele egyet, mert egy olyan embernek jár, aki részegen elüt egy embert és meghal, de egy olyanak, aki adott egy pofont jogosan annak nem!”
- „Integrációra alkalmassá válás”
- „Egy korábban közösségbe tartozó ember/állat/kulturális mű kiszakadás utáni visszahelyezése a közösségbe. Áldozat és kriminalizált személy reintegrációjáról ugyanúgy beszélhetünk, mint veszélyeztetett, sérült állat gyógyulás utáni visszatérés támogatásáról.”

2. kép: Szófelhő a leggyakrabban leírt szavakból a reintegráció jelentésének kérdésében

Miután megtudtam, mi a válaszadók befolyásolásmentes gondolata a reintegráció jelentéséről – melyet a 2. kép tükröz –, a következő kérdés az elemeihez kötődött, aminek keretében kilenc válaszlehetőséget adtam meg és a kitöltő leírhatták egyéb gondolataikat (3. ábra).

3. ábra: A reintegráció elemei a válaszadók szerint

A büntetés-végrehajtási intézeten belül folytatott tanulmányokat és ott végzett munkát tartották a legtöbben a reintegráció elemének, illetve a pszichológiai foglalkozásokat. Sokan ruházták fel reintegráló erővel a csoportfoglalkozásokat és a pártfogó felügyeletet is. A kötelező magatartási szabályok előírását és a meghatározott napirend követésének azonban sokkal kevésbé tulajdonítottak reintegrációs hatást. Az 505 kitöltő közül 200-an úgy gondolták, hogy a felsoroltak mindegyike tartozhat a reintegráció körébe, hatan azonban úgy vélték, egyik sem.

A válaszadók ezek mellett még megemlítették a lelkeszi szolgálatot, a társadalmi munka és jótékonyág lehetőségét, a szabadulás utáni pártfogást, a munkalehetőséget, a lakhatás biztosítását és azt, ha a büntetését töltő ember a családjával lehet. Voltak, akik a fogvatartottak visszahelyezkedésének segítségét javasolták és úgy gondolták, hogy mindent meg kell adni, ami az adott személy támogatásához szükséges. Az elítéltek reintegrációjához való hozzáállás diverzitását jelzi, hogy valaki szerint kötelező elemmé kell tenni az elítélt pontos megismerését, míg más inkább a halálbüntetést javasolja a reintegráció helyett.

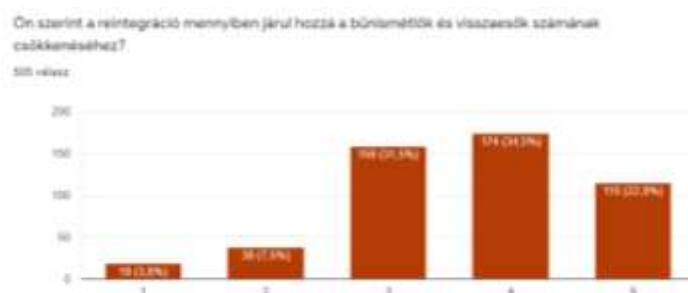
5. A REINTEGRÁCIÓ EREDMÉNYE ÉS HATÁSA

A büntetés-végrehajtás folyamata egy három lábon álló szék, fejtette ki gondolatait a Hajdú-Bihar Megyei Községi Foglalkoztató reintegrációs munkatársa. A szék lábai a fogvatartott, a büntetés-végrehajtási intézet és a civil társadalom. Akármelyik lába hiányzik, a szék gyengébb lesz. Szükséges, hogy az elítélt motivált legyen a büntetés-végrehajtási intézet által nyújtott lehetőségekre, és hogy a szabadult felé a civil társadalom támogatással forduljon.

A reintegráció célja tehát az, hogy az elítélt beilleszkedjen a társadalomba és törvénytisztelő legyen. Mérések szükségesek, hogy kiderüljön, milyen arányban valósul ez meg. A KKMI az elítélt szabadulása előtt legalább hat hónapon belül záró kockázatelemzési vizsgálatot végez. A jelentésben rögzítik az elítélt szabaduláskor mért visszaesési kockázatát, azonban törvényi szabályozás alapján nem minden elítéltnél szükséges ennek a vizsgálatnak az elvégzése. A megkérdezettek nem követik nyomon a reintegráció hatását a szabadulás után, csak néhány javaslatot említettek. Például a különböző állami szervektől (Munkaügyi Központ, NAV) történő adatkérés a foglalkoztatásra vonatkozóan. Továbbá, a bűnismétlők és visszaesők száma is mérhető lehet. Viszont nincs központilag meghatározott, standard mérési lehetőség.

Fontos, hogy a reintegráció rövid vagy hosszú távon a sikeresebb. Ez a kérdés azoknál releváns, akik úgy hagyják el a büntetés-végrehajtási intézetet, hogy normakövető életmódot kívánnak folytatni. Esetükben rövid távon mindenképp pozitív hatást ért el a reintegráció és hogy ez hosszútávon így marad-e, az attól függ, hogy hogyan tudják leküzdeni a különböző nehézségeket és kísértéseket. Például hirtelen felindulás, vagy egy megfelelő alkalom a lopásra. Ezért a rövid távú siker hosszú távon csökkenhet. Mindazonáltal, a rövid táv és a hosszú táv pontos definiálása szükséges, illetve a siker meghatározása. Felmerül a kérdés, hogy mit nevezünk sikernek. Azt, ha nem követ el bűncselekményt, ha dolgozik, ha családot alapít? Sajnos a fogalmak nincsenek kidolgozva és egyértelmű választ adó mérési eszközök a KKMI szabadulás előtti vizsgálatán kívül nincsenek.

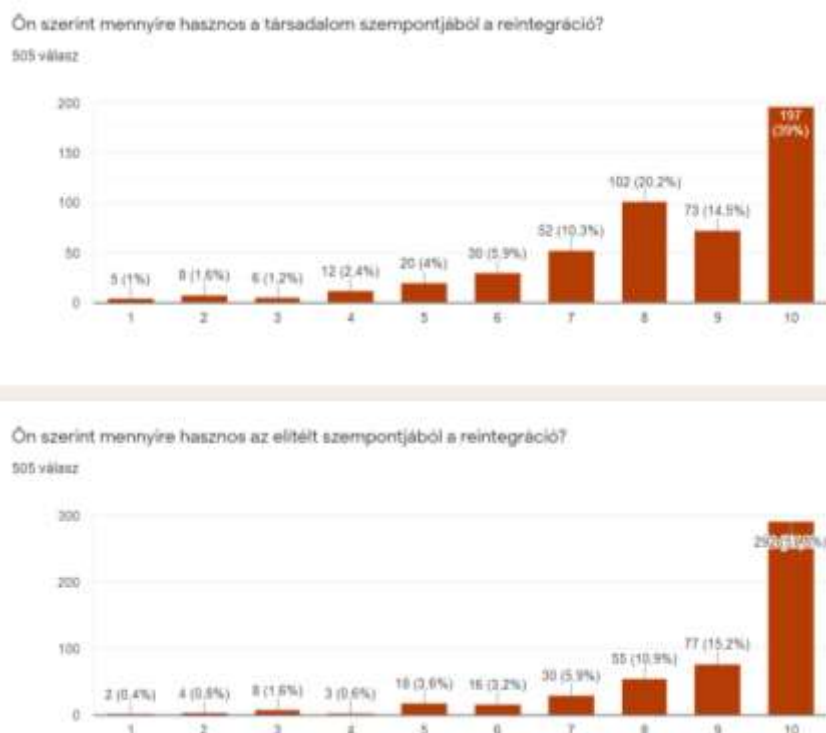
A kérdőívben egytől ötig terjedő skálán jelezték a válaszadók, hogy szerintük mennyiben járul hozzá a reintegráció a bűnismétlők és a visszaesők számának csökkenéséhez (4. ábra).

4. ábra: A válaszadók véleménye a reintegráció preventív hatásáról
Forrás: Saját kutatás, 2020.

Az „1” jelenti azt, hogy egyáltalán nem járul hozzá, az „5” pedig, hogy teljes mértékben. A 4. ábrán látható, hogy csekély mértékű az a vélekedés, mely szerint egyáltalán vagy nem járul hozzá a reintegráció a bűnismétlés és a visszaesés csökkenéséhez. A legtöbben úgy vélik, hogy hozzájárul, azonban ez az érték csak 3 százalékkal tér el azoknak a válaszoknak az arányától, melyek a középértéket képviselik. Ez azt jelzi, hogy a válaszadók nem biztosak ebben a kérdésben. Végül, 22,8% úgy gondolja, hogy a reintegráció teljes mértékben hozzájárul a speciálprevencióhoz.

A válaszadók egytől tízig terjedő skálán jelölték, hogy a társadalom és az elítélt szempontjából milyen mértékben hasznos a reintegráció. Az egyes jelenti, hogy egyáltalán nem hasznos, a tízes, pedig, hogy teljes mértékben az. (4. és 5. ábra)

5. ábra: A reintegráció hasznossága a társadalom és az elítélt szempontjából a válaszadók szerint
Forrás: Saját kutatás, 2020.

A reintegráció hasznának megítélése jelentősebben megoszlik a társadalom szempontjából, mint az elítélt szempontjából. Az utóbbi esetében a válaszadók több mint fele (57,8%) véli úgy, hogy a reintegráció teljes mértékben hasznos az elítélt számára, illetve 15,2% és 10,9% pedig úgy, hogy hasznos. Fontos kiemelni, hogy az elítélt szempontjából adott válaszok esetében az egytől ötig terjedő tartományban – ami ahhoz közelít, hogy nem hasznos a reintegráció – csak elenyésző értékeket láthatunk, melyek együttesen is csak 7%-ot tesznek ki.

Ezzel ellentétben a társadalom esetén nem ítélték ennyire hasznosnak a reintegrációt a válaszadók. Csak kevesebb, mint a kérdőívet kitöltők fele gondolja teljes mértékben hasznosnak és bár az öttől tízig terjedő tartományban a társadalom szempontja esetén is magasabb értékeket olvashatunk le, mint az egytől ötig terjedő tartományban, itt már az 505 főnek több mint 10%-a gondolja úgy, hogy nem vagy nem igazán hasznos a reintegráció.

5.1. AZ ELÍTÉLT SZEMPONTJÁBÓL – A HOZZÁÁLLÁS JELENTŐSÉGE

Van, aki szabadulás után ott folytatja a bűnözést, ahol abbahagyta. Van, aki pozitív lendülettel érkezik a társadalomba, aztán csalódik és ez vezet a bűnisméltléshez. A szabaduló személyén is múlik, hogy mennyire épülnek be a személyiségébe a reintegrációs során kapottak.

A reintegrációnak köszönhető eredmény nagymértékben függ a fogvatartott hozzáállásától. Ez alapján három csoportba oszthatók az elítéltek. Az első csoportba tartozók tanulni és fejlődni akarnak, a második kategóriába azok sorolhatók, aki teljesen elzárkóznak, a harmadik pedig a kettő közötti, akik ugyan szívesen részt vesznek, de csak azért, hogy addig se a zárkában kelljen ülniük.

Tehát, változó és személyiségfüggő az elítélt reintegrációhoz való hozzáállása. A választható reintegrációs programoknál érhető tetten a változásra való hajlandóság. Sokan próbálják kihasználni a lehetőségeket, de vannak, akik csak túlélnek a büntetésüket, és ott folytatják, ahol abbahagyták. A Heves Megyei Büntetés-végrehajtási intézet egyik reintegrációs munkatársának tapasztalatai szerint a fogvatartottak sokszor csak eljártsszák, hogy megbánták a tetteiket annak érdekében, hogy jól pozícionálják magukat. Beszélgettem vele arról az esetről, amikor egy fogvatartott az érettségi vizsga napjára kapott kimenőt, ezért inkább nem írta meg azt.³⁸ A büntetés-végrehajtási intézetben zajló érettségi vizsgának komoly előkészülete van. A fogvatartott hibája, hogy nem írta meg az érettségit, de a nevelő hibája is, hiszen az érettségi vizsganapjára adott kimenőt.

A különböző motiváló eszközök pozitív irányba terelhetik a fogvatartottak hozzáállását. Például, havonta 12 423 Ft ösztöndíjat kap az oktatásba bevont elítélt. Továbbá, a foglalkozásokon való részvétel és az oktatásba, képzésbe történő bekapcsolódás jó jellemzést eredményez róluk a büntetés-végrehajtásban.

A jogerős ítélettel rendelkező fogvatartottak számára, egészségügyi kizáró ok hiányában kötelező a munkavégzés. Semmilyen más reintegrációs foglalkozásnak vagy képzésnek nincs kötelező ereje rájuk nézve. A szakemberek szerint, ha a társadalmi érdek miatt minden kötelező lenne, akkor az nem reintegráció lenne, csak kötelező program, minden hatás nélkül. Nincsen objektív adat arról, hogy milyen arányban válnak az elítéltek bűnismétlővé, visszaesővé. Egy reintegrációs tiszttal tapasztalatai szerint azonban kevesebb elítélt követ el újra bűncselekményt azok közül, akik részt vettek reintegrációs programokban, mint, akik nem.

Leggyakrabban a támogató család, a lakhatás és a munkalehetőség hiánya alapozza meg a bűnismétlést. Ezzel kapcsolatban arra hívta fel a figyelmemet a Hajdú-Bihar Megyei Községi Foglalkoztató munkatársa, hogy a munkáltatók negatív hozzáállásának pozitív irányba tolódása csökkenthetné az elítéltek által elkövetett újabb bűncselekmények számát. Egy pártfogó véleménye szerint a bűnözői környezet van hatással a bűnismétlésre és visszaesésre, az, ahová visszakérül, és a megélhetési problémák.

Teljesen eltérő és személyenként változó, hogy mennyi idő után követ el újra bűncselekményt egy szabadult. Valaki akár a szabadulás után pár perccel vagy egy-két órán belül, más valaki azonban csak tíz év múlva. A pártfogók tapasztalatai alapján sokkal kisebb arányban, mint ahogy azt a társadalom gondolja.. A legfontosabb az, hogy a reintegráció folyamatának sikere legfőképpen két szereplőn múlik: a reintegrációs tiszten és a fogvatartotton. Ha az utóbbi motivációja hiányzik, akkor semmit sem ér az erőfeszítés.

A Magyar Narancs a szabadultak munkavállalási nehézségeiről szóló cikkében mutatta be Zoltánt, akit rablás, verekedés és súlyos testi sértés miatt tíz év és tizenegy hónap fegyházfokozatban letöltendő szabadságvesztére ítélték³⁹. Ma már területfejlesztéssel dolgozik szociológusként. A következőket osztotta meg a cikkben a büntetésének kezdeteiről: „*Rendes ember akartam lenni, kimenni, dolgozni. Még bent elkezdtem tanulni, és felépíteni az új életemet. Mindenki azzal jött, minek akarok tanulni. Az örök, hogy minek nekem öt könyv egyszerre a könyvtárból, biztos szököni akarok. A társak, hogy na mi van, okosabbnak képzeled magad...*”

³⁸<https://www.youtube.com/watch?v=Wl6xBhNYE7g> Megtekintés dátuma: 2020.09.28.

³⁹<https://magyarnarancs.hu/lokal/priusz-es-munkavallalas-vallalkozo-leszek-75639> Megtekintés dátuma: 2020.09.28.

„Kérvényeztem, hogy elkezdhessem a gimnáziumot, de azt mondták, akkor lehet, ha már csak három-négy évem van hátra. Később viszont azzal utasítottak el, hogy már nincs elég időm. Mentem a nevelőhöz, akinek az lenne a dolga, hogy segítsen, de semmi. Írtam az Országos Parancsnokságnak. Egy alezredes mondta, hogy egyetért velem, de a rendszernek vannak nehézségei, és ő nem dönthet másként, mint az intézményigazgató. Végül adott egy címet. Azt mondtam, ez az utolsó, ezt még megpróbálom, ha nem sikerül, kimegyek, és gyilkolni fogok. Annyira elegendő volt abból, hogy én változni akarok, de nem segít senki.”

Végül, sikerült és elkezdett cukrásznak tanulni. Gyakorlati helyet volt nehéz találnia: „Azt mondtam, nem érdekel, akkor is sikerülni fog. Kinéztem a főváros leghíresebb cukrászdáját. Szépen felöltöztem, bementem, hogy a mestercukrászt keresem. (...) Végül mondtam, hogy az a helyzet, hogy nem kaphatok erkölcsit. (...) Pár nap múlva felhívtak, hogy felvettek. Mondanom sem kell, többet kellett mutatnom, mint egy átlagembernek. A hétvégéket, ünnepeket mindig én vállaltam, és mindenre nagyon vigyáztam. Sosem mentem egyedül az öltözőbe, inkább egy órát járkáltam, míg végez valaki. Csak pár hónapig tartott volna a gyakorlat, de bejártam továbbra is ingyen, végül egy év múlva azt mondták, kész a szerződésem, ha akarom, aláírhatom. El se hittem. Felvettek állásba. Szerettem, de keményen kellett dolgozni, és míg régen elköltöttem egy nap akár 80 ezret is, most 60-at se kerestem egy hónap alatt. Tizenöt éve megvettem a Nike cipőt, akármennyibe került, most a kínaira is spórolni kellett. Megtaláltak a régi ismerősök is, kérdezték, tényleg dolgozol? Mennyit keresel, de égő! Mutogatták a köteg pénzeket, és hát ez nehéz volt.”

Utána társsegítőként dolgozott szabadultak mellett, majd az építőiparban és közben egyetemre jelentkezett, amiről így nyilatkozott: „A szóbelin mondták, hogy szépen feleltem, maximális pont. Itt követtem el a hibát, mert megkérdezték, miért jelentkeztem, és én elmondtam. A kihirdetésen már csak 14 pontom volt, és finoman közölték, hogy ez nem az a hely, ahova nekem jönnöm kell. Végül Miskolcon sikerült. 2010-ben végeztem szociológusként.”

Beszéltem egy anonimitását kérő férfival, aki garázdaság miatt 72 órát töltött a Mosonmagyaróvári Rendőrkapitányságon, majd 30 napig volt a Győr-Moson-Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, végül felfüggesztett szabadságvesztés-büntetést szabtak ki ellene. „Nem bélyegzett meg a rokonai, illetve ismerősi kör és a munkámat is megtarthattam.” Ha lehet, kerüli a témát. Nem feltétlenül a társadalmi megbélyegzéstől fél. Nem büszke arra, amit tett. Örül, hogy ennyivel megúsza és sohasem szeretne visszakerülni a büntetés-végrehajtásba. Két okból: a rossz körülmények miatt és, mert rájött, hogy helytelen dolgot tett. Azonban nem az ott átéltek miatt gondolja így, szerinte nem a bánásmód szigorúságától függ, hogy valaki visszaeső lesz-e, ezért túlzásnak tartja, hogy előzetesként lábbilincset és kézbilincset kellett viselnie, az utóbbit derékövhöz csatolták és emellett vezetőszáron vezették. Enyhébb büntetés-végrehajtási szabályok átélése után sem akarna újra bűnözni.

Sajnos nem minden elítélt gondolkodik így. A Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben készült interjúban elítélt így nyilatkozik: „Én ezt a börtönt úgy veszem fel, mint egy lakást. Én ebből a börtönből jöttem-mentem, jöttem-mentem.”⁴⁰ Az interjú idején 43 éves volt, az első deliktumot 14 évesen követte el, a Fiatalok Országos Büntetés-végrehajtási Intézetébe került. Ez az alannyá válás alsó határa – néhány súlyos bűncselekményen kívül, aminek 12 éves is lehet az elkövetője –, így rendkívül súlyos bűncselekményt követhetett el, ha a fiatalok börtönébe került, mert az ő esetükben alapelv a szabadságelvonás ultima ratioja.

⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=R8Tk-ZgYZQU> Megtekintés dátuma: 2020.09.28.

5.2. A TÁRSADALOM SZEMPONTJÁBÓL

2003-ban az elítéltek 40%-a volt visszaeső. A 3. táblázatból kiolvasható, hogy a reintegráció ellenére ez az arány nem javult 2019-re. Véleményem szerint, ez megalapozhatja a társadalom negatív hozzáállását a reintegráció eredményességéhez.

Visszaesési mutatók (2019. 12. 31.)		
Visszaesési fok	fő	%
Első büntényes	7 351	45,00
Nem visszaeső	509	3,12
Visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő	1 127	6,90
Visszaeső	1 239	7,59
Többszörös visszaeső	2 963	18,14
Erőszakos többszörös visszaeső	449	2,75
Különös visszaeső	2 051	12,56
Többszörös különös visszaeső	41	0,25
Nincs megállapítva	604	3,70
Összesen:	16 334	100,00

3. táblázat: Visszaesési mutatók

Forrás: Börtönstatisztikai Szemle, BVoP 2020

A 4. táblázatban látható, hogy nőtt a fegyházban kiszabott büntetések száma, ez a visszaesést és a súlyos bűncselekmények elkövetését támasztja alá. Továbbá, az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték száma is nőtt az elmúlt évek során (lásd: 5. táblázat).

Elítéltek ¹³ megoszlása fegyház, börtön és fogház végrehajtási fok szerint (fő)					
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Fegyház:	4 123	4 496	4 710	4 727	4 844
Börtön	7 492	7 688	7 325	7 052	6 807
Fogház:	1 165	817	767	725	726
Összesen:	12 780	13 001	12 802	12 504	12 377

4. táblázat: Elítéltek megoszlása végrehajtási fok szerint

Forrás: Börtönstatisztikai Szemle, BVoP, 2020

Életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték létszámának alakulása az év zárónapján (fő)						
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Életfogytig tartó szabadságvesztést töltők létszáma	283	313	338	346	357	382

5. táblázat: Életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték száma

Forrás: Börtönstatisztikai Szemle, BVoP, 2020

Véleményem szerint a társadalom szempontjából akkor nevezhetjük eredményesnek a reintegrációt, ha nem csak megvalósul a speciálprevenció, de az elítélt a szabadulása után törvénytisztelő életmód keretében dolgozik, hozzájárul a társadalmi jóléthez és a társas kapcsolatokban sem feszeng. Emellett és emiatt a befogadói környezete, a munkáltatója és az ismerősei sem bélyegzik meg.

A munkáltatóknak nem kell járulékot fizetniük a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult munkavállaló foglalkoztatása után, ennek ellenére negatív hozzáállás jellemzi őket. Keveset tudnak a civil társadalmi munkáltatók a reintegrációról, ezért nagyon gyakori az elutasítás. Van néhány eset azonban, amikor sikerül nyitott, pozitív hozzáállású munkáltatót találni, aki garanciát lát abban, hogy az elítélt a büntetés-végrehajtási intézetben is dolgozott és tanult. Ritkán előfordul az is, hogy a biztonságra nem veszélyes fogvatartott a szabadulása előtti hónapokban már dolgozhat külső munkahelyen, ahova a szabadulás után is várják vissza.

A Magyar Narancs újságírójának fejtette ki Mészáros Mercedes a véleményét az erkölcsi bizonyítvány eltörlésével kapcsolatban.⁴¹ Véleménye szerint: „A bűnisméltlás nem túl életszerű abban az esetben, ha valaki ittasan gázolt, vagy megölte a feleségét. A mostani helyzet mégis a teljes személyiségre szóló címkét jelent, azt feltételezi, hogy mindenkori potenciális elkövető az illető.” Hack Péter jogász, az ELTE Büntető Eljárásjogi Tanszékének adjunktusa ugyanebben a cikkben megcáfolta ezt a gondolatot: *"Ha áthágta a törvényt bármely területen, akkor nem kizárható, hogy nagyobb valószínűséggel teszi meg ezt máskor is. (...) Egy cégtulajdonosnak is jogos elvárása, hogy mielőtt felelősséget ad valakinek, tudhasson arról, ha az súlyos szabadságvesztést kapott, legyen bármilyen jellegű az a bizonyos cselekmény."*

Az újságíró szabadultak példájával is szolgál hiánypótló cikkében. József több mint tíz évet töltött büntetés-végrehajtási intézetben pénzügyekkel összefüggő bűncselekmények miatt. Ő a következőképpen vélekedik a szabadulás utáni elhelyezkedésről: *„Nagy marha volt, aki kitalálta... Aki kijön a börtönből, és tényleg azt mondja, hogy elég volt, megpróbálok megélni, annak esélye sincs. Ördögi kör. (...) Huszonegy éves koromtól targoncás voltam, a börtönben is targoncáztam. Úgyhogy, amikor kijöttem, úgy képzeltem, ugyanebben a munkában fogok elhelyezkedni, szeretem, és sosem volt rám panasz. De mindenhol kérték az erkölcsit. (...) Próbálkoztam mással is, elmentem volna éjjeliőrnek vagy mosogatónak, szinte bármit elvállalnék, de nem megy. (...) Csak dolgozni szeretnék, semmi mást."*

M. Péter kertépiető magánvállalkozó kétszer alkalmazott élete során börtönből szabadult személyt. Az első egy fiatal fiú volt, így szólt a cikkben M. Péter a tapasztalatairól: *„Ki akart szabadulni abból a körből, még a kapcsolattartója telefonszámát is megadta. Azt mesélte, ha korábban kapott is munkát, kihasználták, hogy ült, kevesebbet fizetnek neki, nem jelentették be. Már vagy pár hónapja dolgozott nálam, amikor elhatározta, hogy leérettségizik, kérdezte, segítenék-e neki ebben. Segítettem, persze, sokszor elengedtem. Aztán emiatt kezdett rapszodikus lenni a munkája. Egy ideig türelmes voltam, de aztán el kellett válnunk egymástól. (..) Nála is visszajöttek a régi ismerősök."*

A második szabadult alkalmazott egy roma származású negyvenéves férfi volt. *„Azzal kezdte, hogy nem dolgozott soha, viszont ült tizenkét évet. Azt mondta, elege lett, tisztességes életet akar. Sokat tanultam tőle, megmondom őszintén."* Így folytatta az elbeszélést: *„Meglepődtem, amikor azt kérte, segítsek neki azzal, hogy nem adom oda a fizetését, hanem beosztom neki. A munkában nem volt könnyű vele. Nagy igyekezettel pontosan végrehajtotta az utasításokat, de ha valami változott, nem tudott kombinálni, mindig szüksége volt egyértelmű irányításra. Egyszer még kiabáltam is vele, azt mondta, 'Hát, főnök, ha valaki így beszélt volna velem nyolc éve, már nem élne.' (...) Mindig mondtam neki, legyél túl azon, hogy kint vagy, próbáld meg, és akkor én segítek. Egy kérésem van, ne tűnj el, ha nem bírod, szóljál. És végül tényleg sok volt ez neki, amit nem is csodálok. Szólt, hogy kilép. Nálam nyolcvanezerre volt bejelentve, másnap többmilliós autóval hozták őt a papíraiért. Bedobta mindet a kukába. Talán naiv voltam."*

⁴¹<https://magyarnarancs.hu/lokal/priusz-es-munkavallalas-vallalkozo-leszek-75639>
2020.09.28.

6. A REINTEGRÁCIÓ ÉS A KÖZMORÁL

A büntetés-végrehajtásban dolgozó szakemberek és a közvélemény kutatás kérdéseire adott, eddig ismertett válaszok alapján megosztottság jellemzi a reintegrációt övező közmorált. A közmorál mélységeinek felderítése érdekében vizsgáltam, hogy az 505 válaszadó szerint hogyan viszonyul a magyar társadalom az elítéltek reintegrációjához.

6.1. HOGYAN VISZONYUL A MAGYAR TÁRSADALOM AZ ELÍTÉLTEK REINTEGRÁCIÓJÁHOZ?

A válaszadók 61,78%-ának (312 fő) tapasztalata alapján a legtöbben nem hisznek a reintegrációban. A kategórián belül eltérőek a vélemények. Vannak, akik szerint az előítélet megalapozott: *„Előítéletesek velük szemben, aminek alapja is van, hiszen egy már büntetett előéletűt sokkal nagyobb valószínűséggel ítélik el újra, mint egy büntetlen előéletűt.”*, *„Elítéljük őket, szerintem jogosan, nem kellett volna bűnözőnek állniuk, gondolkozhattak volna előre inkább, mindig van más megoldás.”* Vannak azonban olyanok is, akik szerint egyáltalán nincs alapja az előítéleteknek: *„Sajnos a magukat rendkívül intelligensnek tartó emberek ítélkeznek a legtöbbet, valamint általánosítanak, mellyel saját magukat minősítik. Így van ez az érintett témában is: azt gondolja a társadalom jó része, hogy aki börtönbe került, nem érdemel semmit, így reintegrációt sem. A gondolatmenet ott ütközik falba, hogy a büntetésüket töltő emberek mind szabadulnak és társadalmunk részei lesznek újra, nem mindegy milyen lelki és fizikai állapotban.”*

A válaszadók közül többen úgy gondolják, hogy a negatív szemléletmód a magyar társadalom egyik jellemzője: *„Az általánosságban is jellemző előítélet itt is érvényesül. Kirekesztő nemzet vagyunk, ha valaki bármivel kilóg a sorból, az elítélendő.”*, *„A magyar társadalom sajnos megragadt a múlt századi berögzüléseknél, ezért a magyar társadalom szerint a talio-elvnek kellene érvényesülnie. Sajnos ezt elfogadhatatlannak tartom, de a magyar társadalom szerint a reintegráció hibás jogintézmény.”*, *„Itthon még gyerek cipőben jár és meg is vetik a büntetett előéletűeket. Nincsenek elfogadva, mint ember, ezért nem is lesz sikeres ez a program. Itt rendszer-szintű szemléletváltásra lenne szükség.”*

Többek szerint a negatív hozzáállás pozitív irányba változtatásához a társadalmat érzékenyíteni kell: *„Előítéletes, fél, bizalmatlan. Büntetett előélet esetén alaptól valami súlyos, szándékosan, előre eltervezetten elkövetett dologra gondolunk. Minket, társadalmat is szükséges lenne érzékenyíteni.”*, *„Elutasítóan. Lehet nem csak a fogvatartottakat, hanem a társadalmat is érdemes lenne jobban segíteni a reintegráció kapcsán.”*

Sok válaszadó szerint a hozzáállás nem arányos a várt eredménnyel: *„Szerintem a legtöbben nem igazán tudják mit is takar ez pontosan, de nem helyeslik, hogy pénzt költünk rá, viszont azt meg elvárják, hogy jobb emberként jöjjenek ki a börtönből, mint ahogy bekerültek.”* A bűnhődés is szóba került: *„Szerintem a magyar emberek sokkal inkább a bűnhődést tartják fontosnak, mintsem azt, hogy ezek az elítéltek ugyancsak emberek, és megérdemelnének egy második esélyt. Ezért is méltatlankodnak sokszor egy enyhébb büntetés esetén, azonban azzal nem számolnak, hogy a saját lelkiismeretükkel való elszámolás sokszor nehezebb feladat.”* *„Félelem, Előítélet, Düh, van a magyar társadalomban és nem értik miért kell egyáltalán visszaengedni egy elítéltet a társadalomba.”*

Végül, egy válaszadó kiemelte, hogy a magyar társadalom *„túlzottan általánosít, hisz elég eltérő bűncselekmények vannak. Ezért se szívesen mondanám el, hogy egy hozzátartozóm büntetett előéletű, mert elítélnék látatlanul.”*

Ehhez képest, csak 7,13% véli úgy, hogy a társadalmunkat jellemző attitűd pozitív. *„Szerintem örülnek neki.”* *„A többség úgy gondolja erre szükség van.”* *„Túlságosan is jól!”* – véli néhány kitöltő. Emellett több olyan válasz is érkezett, mely saját tapasztalatot alapul:

„Saját környezetemben eddig pozitív hozzáállást tapasztaltam a reintegráció tekintetében.”
„Az én környezetemben mindenki pozitívan viszonyul ahhoz, hogy a férjem hamarabb hazajöhet. Nem csak a család, hanem a tágabb környezet is.” „Nem fogja zavarni a szomszédjaimat! Párom rendes, szeretik a szomszédok, és várják haza. Persze egy pár susmus biztos akad mindenhol, de a reintegrációhoz kell a szomszédok aláírása és mindegyikük aláírta.” – így írt egy válaszadó a párja reintegrációs örízetbe való hazatéréséről.

A kitöltők 10,89%-a (55 fő) szerint változó az elítéltek reintegrációjának megítélése hazánkban. A legtöbben az elkövetett bűncselekménytől teszik függővé az értékelést: *„Változó. Bűncselekménytől is függ. Egy erőszaktevő, hiába sikeres a reintegráció, fenntartásokkal lesz kezelve.”* *„Ez az elkövetett bűntől függ. Pl. egy NAV-os csalás könnyebben elfogadható, míg pl. egy erőszakos gyilkosságnál nem tudom elképzelni a reintegrációt.”* *„Attól is függ, hogy milyen bűncselekményről beszélünk. Nem ugyanaz egy adócsalás vagy emberélet kioltása.”* *„Szerintem attól függ. Nem mindegy, hogy egy adócsalásról vagy egy kettős gyilkosságról van szó.”* Vannak, akik szerint az elítélt hozzáállásától és a befogadó ember személyétől is függ: *„Még elég gyerekcipőben jár. De ahhoz kell a bűncselekményt elkövető hozzáállása is.”* *„Szerintem embertípus válogatja. Van, aki toleráns és empatikus, ezáltal úgy gondolja, hogy jár a második esély. Illetve van, aki szerint a büntetetteknek nem jár újabb esély, ezért ellenzik.”*

Végül, több válaszadó szerint általánosságban jelenthet pozitívumot a reintegráció egy elítélt életében: *„Szerintem a társadalmunk nagy része még a büntetett előéletű személy 'reintegráltságának' tudatában is előítélettel tekint az ilyen személyre, de mindenképp jót tesz a személy társadalom általi megítélésének az a tény, hogy részt vett valamilyen reintegrációs programon.”* *„Szeretnék elérni, hogy csökkenthessék a visszaesők számát, de ugyanakkor tartanak is tőle, ha később ilyen személlyel együtt kellene például dolgozniuk vagy lakniuk.”*

2,18% (11 fő) szerint a társadalmunk közömbös és passzív a reintegrációt illetően: *„Nem hiszem, hogy általában érdekelné az embereket.”* *„Szerintem nem törődnek vele.”*

A közvéleménykutatásban részt vevő 505 ember 9,9%-a úgy véli, hogy hazánk társadalma nincs tisztában azzal, hogy mi a reintegráció, ezért nem is foglalkoznak vele, úgy tekintik, mintha nem is létezne. Többen magukat is belevették a kevésbé tájékozottak körébe: *„Szerintem a legtöbben nem is tudunk erről.”* *„Nem vagyunk tisztában vele, hogyan zajlik, mik az előnyei, eredményei.”*

Mások szerint a jelentősége elveszik a köztudatban: *„Nincs megfelelően kommunikálva ennek a fontossága és a benne rejlő lehetőségek. Másik probléma, hogy sok esetben azonosítják a fogvatartottakat a cigánysággal (tény, hogy nagy az átfedés), ami a mai magyar társadalomban (és nem csak a maiban) egy plusz negatív hozzáállást indikál arra, hogy bármilyen módon segíteni akarja a társadalom a bűnelkövetők későbbi beilleszkedését, annak ellenére, hogy jobban járhatna vele mindenki.”* Vannak, akik szerint a reintegrációt inkább az érintettek ismerik: *„Sehogy, nem érdekli őket, csak az érintetteket foglalkoztatja ez a kérdés, és a hozzátartozókat.”* Végül, néhány válaszadó szerint sajnos inkább a bűncselekmény van előtérben: *„Szerintem nem is igazán van tisztában a társadalom nagy része a folyamattal, illetve nem ez kerül előtérbe, hanem a büntetett előélet.”*

A válaszadók 7,13%-a (36 fő) nem tudja, hogyan vélekedik az elítéltek reintegrációjával kapcsolatban a magyar társadalom, mert nem beszélgetnek erről. Ezek a válaszok erősítik azon kitöltők válaszait, akik szerint társadalmunk tagjai nincsenek tisztában a reintegráció fogalmával. Legvégül, 0,99% (5 fő) kifejtette, hogy a pozitív mentalitás általában bizonyos távolságból érvényesül:

„Véleményem szerint addig helyeslik, míg csak hallanak róla, azonban, ha találkoznak egy ilyen személlyel az előítéletek felülkerekednek a reintegrációval kapcsolatos pozitív érzelmeken.” Egy személy pedig úgy véli, hogy Ambrus Attila jó példája óta kevésbé elítélőbbek a magyarok.

A 3. kép alapján elmondható, hogy a kitöltők szerint a társadalom nagy része negatívan elfogult, sokan helyzetenként változónak tartják a reintegrációt, néhányan pedig pozitívnak.

3. kép: A magyar társadalom vélekedése a reintegrációról – leggyakoribb szavak

6.2. A NEGATÍV TÁRSADALMI MEGÍTÉLÉS HATÁSA A REINTEGRÁCIÓ EREDMÉNYESSÉGÉRE

Több büntetés-végrehajtásban dolgozó is hallotta már, hogy a fogvatartottak azt mondják, semmi értelme a reintegrációnak, hiszen őket már úgyis bűnözőnek tartják. Szerintük a negatív társadalmi megítélés rendkívül hátráltatja a reintegráció eredményességét. Erős a szabadult elítéltek címkézése, és ha az még fokozódik a roma származással, esetleg alacsony iskolai végzettséggel, akkor nagyon nehéz elhelyezkedni. Az élet kint van a civil társadalomban és nagyon sok múlik az átlagemberek hozzáállásán. Az előző részfejezetben ismertetett válaszok és a szakemberek szerint a magyar társadalom negatívan áll a reintegrációhoz. A kérdőívben azt kérdeztem a válaszadóktól, hogy ez visszaveti-e a reintegráció hatékonyságát és egy elítélt jogosan gondolhatja-e azt, hogy nem érdemes megváltoznia, mert őt már úgyis örökre bűnözőnek tartják.

A válaszadók jelentős többsége, 62,97 % (318 fő) szerint jogosan gondolja ezt az elítélt. Többen azt hangsúlyozták, hogy segíteni kell ilyen helyzetben az elítéltnak: „Mindenképpen! Sokan gondolkodnak így. Az elítéltnél kellene hangsúlyozni, hogy így SOSEM szabad az élethez állni.”, „Sajnos szerintem ez sokszor hozzájárul a program sikertelenségéhez, mivel a társadalom nagyon elítéli azokat, akik börtönben voltak. De fontos, hogy a pártfogója segítsen neki, hogy ne veszítse el a lelkesedését, és próbáljon talpra állni.” Sok válaszadó szerint a reintegráció feladata, hogy ezt a gondolatmenetet megváltoztassa: „Igen. A társadalom már lemondott róluk. Hiszem, hogy ha valaki bűnözött az reakció olyan problémákra, amikkel a társadalom tehetett volna valamit. A reintegráció egyik legfontosabb feladata felépíteni a bizalmat, hogy igen is ér valamit és lehet máshogy is.”

Több kitöltő hangsúlyozta az elítéltek rendkívül nehéz helyzetét: „Igen, persze. Sok esetben sütik rá az emberre, hogy aki bűnöző volt, az is marad. Talán még várják is, hogy mikor követ el újra valamit, várnak egy botlást, hogy elmondhassák, na ugye én megmondtam, 'az ilyen' nem változik. Így elég nehéz helyzetben vannak az elítéltek, nehéz megszabadulni az előítéletektől, és újra törvénytisztelő állampolgárként új életet kezdeni.”, „Véleményem szerint igen, az elítélt már sosem lesz olyan pozícióban a társadalom szemében, mint azelőtt. Óhatatlanul megrendül felé a társadalom bizalma, és ezt ő is érzi. Szerintem teljesen sosem fog tudni visszacsatlakozni a társadalomba.”

Néhányan a személyes tapasztalataikat alapul véve válaszoltak: *„Egyet kell értenem ezzel. Dolgoztam egyszer nyári munkán egy mosodában, ahol rabok is voltak és a többi munkás megvetéssel nézett rájuk, holott ugyanolyan intenzitással és minőségben dolgoztak, mint ők.”*, *„Az emberek sajnos nem hiszik el, hogy az elítéltek képesek változni. Ismerek pár embert, aki börtönbe volt. Letöltötte, és normális életet él.”*

A kitöltőknek mindössze 11,30 százaléka (57 fő) véli úgy, hogy egyáltalán nem jogos, ha az elítélt így gondolkozik. *„Szerintem nem. Igen is meg kell mutatnia, hogy meg tud változni.”* – nyilatkozták többen is. Sokak szerint igenis van esélye új életet kezdeni és meg kell próbálnia: *„Nem, szerintem minden ember más. A társadalom fiatalabb rétege nyitott, optimista és hisz a változásban. A fiatalabb korosztály világot látott és rengeteg információ birtokában van, rugalmas és elfogadó, szerintem sok ember adna esélyt újrakezdésre.”*

Néhány válaszadó kiemelte, hogy nem gondolhatja így az elítélt, de azt sem várhatja elsőre, hogy mindenki elfogadja: *„Nem, de fontos hogy reálisan gondolkozzon, és ne várja elsőre a teljes elfogadást. Lepésről lépésre építse önmaga szilárd alapjaira mások bizalmát.”* Végül, több kitöltő szerint a negatív társadalmi vélekedés nem játszhat ennyire jelentős szerepet: *„Egy hatékony reintegrációnál az a minimum, hogy ilyen kis apróságoknak nem kéne tudnia bezavarni, elvégre sokkal nagyobb személyiségi problémákat kell leküzdeni...”*

A következő kitöltők – 9,9% (50 fő) – szerint van alapja a gondolatnak, de attól még tennie kell a változásért: *„Szerintem már csak azért is meg kéne mutatnia, hogy ő is ugyanolyan ember, mint mások és nem pedig megerősíteni a róla kialakult negatív véleményyt.”*

Többen is elismerik a valóság alapját az elítélt ilyen jellegű gondolatának, de szerintük ez nem akadályozhatja meg a sikeres változásban: *„Mindenképp sajnos elkerülhetetlenül nyomot hagy, DE kiemelkedő teljesítménnyel, erkölcsös cselekedetekkel ez leküzdhető hosszútávon.”*, *„Teljes mértékben. Reintegráció nem lehetséges a társadalom közreműködése nélkül. Ettől függetlenül az elítéltnak igenis van esélye arra, hogy ha mindent megtesz annak érdekében, hogy a közösség együttélési normáit betartsa, akkor a társadalom is visszafogadja.”*, *„Szerintem valóban negatívan hathat. Azonban nem gondolom, hogy emiatt ne lenne érdemes megváltozni. Ugyanis ha az ember keményen próbálkozik, dolgozik és bizonyít, az emberek még ha nehezen is de változtatnak a véleményükön. Akin látják, hogy igyekszik változtatni, mindent megtesz azért, hogy jobb életet élhessen azt (ha idővel is), de el fogják fogadni.”*

Vannak, akik ezen kérdésnél is előtérbe helyezik az elítélt vétkességét: *„Jogosan gondolhatja, de rosszul. Ő tehet róla, igya meg a levét annak, amit főzött, és mindig van lehetőség javulni és mindig lesz pozitív pálfordulás az életben és mindig végül befogad valaki. Csak szenvedéssel jár odáig eljutni. De erről ő tehet, ő vállalta.”*

A válaszadók 7,5%-a (38 fő) úgy véli, hogy számtalan körülménytől függ a társadalmi megvetés mértéke: *„Szerintem, ez az ő lelkiismereti kérdése és nem feltétlenül mások befolyásán alapszik. Ha tényleg büntetésként élte meg az elítélését, akkor egy szabadulás során bizonyítást mutathat, és nem érdekli, hogy mit gondolnak, mert azt nyilván a bekerülése előtt is tudta, hogy a társadalom hogyan is áll az elítéltekhez.”* *„Szerintem igen, de ez nagyban függ attól is, hogy milyen bűncselekményről van szó, és az illető hozzáállásától (tanúsít-e megbánást, visszaeső-e)”* és *„Ha ismerik az elítéltet akkor tarthat attól, hogy a reintegrálódás után sem fognak másként nézni rá, mint bűnöző. Ha viszont nem mindenki által ismert egykori bűnözőről van szó (mert például a média nem jelentette meg, tehát akkor honnan tudná egy átlagember, hogy az utcán vele szemben elsétáló egykor börtönben volt) akkor megfelelő magatartás tanúsításával van esélye hatékonyan visszaépülni.”*

A kitöltők 5,54%-a (28 fő) határozottan úgy gondolja, hogy nem a társadalom miatt kell változnia az elítéltnak: „Mégváltozni nem az emberek véleménye miatt kell, az igazi, maradandó változás belülről indul kifelé!”. Van, aki ezt csak kifogásnak tartja: „Aki akar, úgylis kezd magával valamit, aki meg nem, annak jó ürügy, hogy mások miként vélekednek róla.”, „Abban hiszek, hogy az emberek önmaguk miatt képesek megváltozni, külső nyomásra legfeljebb ideiglenes lehet a változás. Inkább kifogásként értékelem, ha egy elítélt erre hivatkozik.” Az egyik válaszadó hangsúlyozza, hogy a bűncselekmény elkövetésénél sem feltétlenül gondolt az elkövető a társadalmi megítélésére: „Nem kellene, hogy visszatartsa, hisz a bűncselekmény elkövetésétől se tartotta vissza, mindenért meg kell küzdeni az életben, a jóért és a rosszért is.”

A kutatásban részt vevők 0,79%-a nem a negatív társadalmi vélekedéssel hozza összefüggésbe a visszaesést: „A negatív társadalmi megítélés a társadalom természetes védekező reakciója. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a reintegrációra nincs szükség, de annak hatékonyságáért nem tenném felelőssé a közvélekedést.”, „Visszavetheti, de nem ez az elsődleges ok. Szerintem sok esetben nem elég visszatartó erejű a kapott büntetés.”

Legvégül. a kérdőívet kitöltők 2%-a (10 fő) írta, hogy nem tud erre a kérdésre válaszolni.

7. REINTEGRÁCIÓ HATÁSA KÖZVETLEN KÖZELBEN

A dolgozatomban ezen fejezetében azt kutatom, hogy a befogadó környezet, illetve az elítélt ismerősei, a vele kapcsolatba kerülő személyek hogyan ítélik meg a büntetett előéletű személyt és reintegrálódását.

A szakirodalom szerint a párkapcsolatokra vízváltató jelleggel hat a letöltendő szabadságvesztés. Sokszor megszakad a párkapcsolat a büntetés végrehajtása alatt, de az is gyakori, hogy már a bevonulás előtt megszakításra vagy szüneteltetésre kerül.⁴² Többek között emiatt is érdekelt, hogy a közvéleménykutatásban szereplő 505 fő hogyan reagál, ha a szerettei között vagy a közvetlen közelében található büntetett előéletű személy.

Az első kérdésben a válaszadók kiválasztották a felsorolt társas kapcsolatok közül, hogy melyik esetben zavarná őket, ha a másik fél büntetett előéletű. Tisztában vagyok vele, hogy rendkívül meghatározó az elkövető vétkeisége, a bűncselekmény és annak körülményei, azonban az esetek többségében előbb jut az ember tudomására, hogy a másik személy deliktumot realizált, mint az, hogy pontosan mit és hogyan. Éppen ezért azt a szituációt képeztem le, amikor a válaszadó (még) nem tudja, hogy a másik személyt miért ítélte el jogerősen a bíróság, ugyanis az előítéletek általában már itt jelentkezők. Tapasztalataim szerint kevés ember gondolja úgy, hogy „előbb inkább megkérdezem, milyen bűncselekményt vagy szabálysértést követett el, mielőtt gondolnék erről valamit.” Továbbá, erre nagyon sokszor nincs lehetőség, mert nem áll olyan viszonyban az elítélt személlyel. A kérdésre adott válaszokat a 6. táblázat tartalmazza. Pirossal jelöltem, ha a válaszadók többségét egyértelműen zavarná ez a szituáció és sárgával, ha egyértelműen nem zavarná.

Ha a válaszadó...	Zavarná.	Nem zavarná.
alkalmazottja	255 fő	250 fő
munkatársa	154 fő	351 fő
osztálytársa	123 fő	382 fő
főnöke	357 fő	148 fő
szomszédja	231 fő	274 fő
tanára	283 fő	222 fő
tanítványa	95 fő	410 fő
párja	323 fő	182 fő
barátja	146 fő	359 fő
edzője	150 fő	355 fő
orvosa	347 fő	158 fő

6. táblázat: Melyik társas kapcsolatban zavaró a büntetett előéletű személy a válaszadók szerint
Forrás: Saját kutatás, 2020.

⁴²Albert Fruzsina – Bíró Emese: A sikeres reintegráció In: Életkeretek a börtönön innen és túl, szubjektív reszocializációs esélyek, szerkesztő: Albert Fruzsina, 2015 Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont, 155. o.

Nagyon kiegyenlítettek a válaszok abban a tekintetben, hogy a válaszadókat mennyire zavarná, ha az alkalmazottjuk büntetett előéletű: 255 főt zavarna, 250-et nem. Érdekes ezt az arányt összevetni a kutatásomban többször is említett helyzettel, mely szerint a munkáltatók gyakran nem bíznak az elítéltekben és nem szívesen alkalmazzák őket. Úgy gondolom, azért születettek a való életben tapasztalhatónál kedvezőbb válaszok, mert a kérdőívet kitöltők legnagyobb része (51,7%, 261 fő) a 20-29 éves korosztályba tartozik és a munkáltatók ennél általában idősebbek szoktak lenni. Ez azért releváns tényező, mert elképzelhető, hogy sok válaszadó úgy gondolta, hogy ugyan most még nem munkáltató, de ő szívesen alkalmazna elítélteket is, ezzel lehetőséget biztosítva számukra. Továbbá, a kutatásban résztvevők gondolhatták úgy is, hogy az már pozitívumként értékelhető, ha egy elítélt munkát akar vállalni. Úgy gondolom, hogy a 255 főt pedig azért zavarná, mert sok tekintetben a munkáltatónak kell felelősséget vállalni az alkalmazottjukért és nem bíznak bennük. Lehet, hogyha a 250 fő abba a pozícióba kerül, akkor ő is így fog érezni, minden esetre a reintegrációt az szolgálná, ha megtartanák ezt a hozzáállásukat.

A válaszadók 69,5%-át nem zavarná, ha a munkatársuk büntetett előéletű lenne. Véleményem szerint ebben főként az játszik szerepet, hogy bíznak a főnökük választásában, aki alkalmazni kezdte az adott személyt. Továbbá, sok munkahelyen annyi ember dolgozik, hogy a munkavállalók nincsenek személyes kontaktusban egymással. Úgy gondolom, azokat zavarja, akik mikrovállalkozásokban dolgoznak, vagy szoros kapcsolatban állnak a munkatársaikkal. Esetleg azokat, akinél a munka elvégzésének hatékonysága függ a munkatársak közötti bizalomtól.

A kérdőívet kitöltő 505 fő közül 382 főt nem zavarna, ha az osztálytársa büntetett előéletű lenne. Ennek az oka, hogy az osztályban gyakran klikkesedés zajlik, mindenkinek megvan a saját baráti köre és nem foglalkozik a többiekkel. Továbbá, a diákok tudják, hogy számíthatnak a tanárok és a szülők segítségére, ha bármilyen probléma érné őket.

Kiemelten zavarná a válaszadókat, ha a főnökük büntetett előéletű lenne. Ez azért lehet így, mert a főnök könnyen bajba keverheti a munkavállalóit, hiszen ha a vállalkozás nevében vagy azt felhasználva követ el egy bűncselekményt, akkor abba az alkalmazottak akaratukon kívül is könnyen belekeveredhetnek. Például, ha a munkáltató nem jelenti be a NAV-nál a munkavállalóit, akkor azért ők is felelnek, mert napjainkban már nem mondhatják, hogy azt hitték, minden törvényesen történik. Továbbá, úgy gondolom, az alkalmazottak nehezen bíznak egy büntetett előéletű munkáltatóban.

Nincs kimagasló érték azzal kapcsolatban, hogy a büntetett előéletű szomszéd mennyire zavarná a válaszadókat. Úgy gondolom, ez a településtől és a lakóhelytől is függ. Egy társasházban többet találkoznak a lakók, mint két családi ház tulajdonosa, azonban az utóbbi is jelentős lehet, ha ikerhárról van szó vagy pedig kertkapcsolással épültek a házak.

A többséget (56%) zavarná, ha a tanára büntetett előéletű. A tanár-diák kapcsolat alá-fölérendeltséget kíván meg, illetve a tudás átadásán kívül értékrend és szemléletmód is átadásra kerülhet. Véleményem szerint a legtöbb szülő sem örülne annak, ha egy büntetett előéletű tanítaná a gyermekét. Mindazonáltal, nem figyelmen kívül hagyható, hogy a maradék 44%-ot mégsem zavarná. Úgy gondolom, ez az egyetemistákat jellemzi, ahol tipikusan más az előadó/gyakorlatvezető-hallgató viszony és a válaszadók úgy gondolják, hogy érdekes tapasztalatokat hallhatnának tőle. Illetve, vannak olyan diákok és hallgatók, akik sem az oktatási intézmény, sem pedig a tudás átadására hivatott személy iránt nem különösebben érdeklődnek, ők is ebbe a 44%-ba tartozhatnak.

A kutatásom egyik legkiemelkedőbb eredményének tartom, hogy a válaszadók 81%-át nem zavarná, ha a tanítványa büntetett előéletű, már csak azért is, mert számos tanár töltötte ki a kérdőívet. Úgy gondolom, ez egy kifogástalan alapja lehet annak, hogy a fiatalok vagy az egyetemista hallgató ne érezze magát megbélyegezve és ez által is változzon. Optimális helyzetben ez az érték nem is csökkenhet 80% alá, hiszen a tanítást végző személyeknek fel kell ismerniük magukban a képességet, hogy pozitív irányba tudják terelni a diákjaikat. Továbbá, ha a diáktársai azt tapasztalják, hogy a tanárt sem zavarja, akkor őket is kevésbé aggasztja majd a tény, hogy egy büntetett előéletű van közöttük.

A párkapcsolat egy bizalmi viszony, az emberi társas kapcsolatok egyik legitimebbje. Jogosan merülhet fel az emberben a kérdés, hogy tudna bízni egy tartós kapcsolat keretében egy büntetett előéletű személyben, ahogy fel is merült a válaszadók 64%-ában. Úgy gondolom, a maradék 36%-ba legnagyobb részt olyan személyek tartozhatnak, akik már párkapcsolatban élnek, amikor a párjuk ellen jogerős ítélet születik és úgy döntenek, hogy kitartanak mellettük, esetleg azért, mert van közös gyermekük. Illetve, akik úgy ismerkednek meg a leendő párjukkal, hogy tudják róla ezt aényt.

A barátság szintén egy jelentős társas kapcsolat. Véleményem szerint azért lehet, hogy csak 146 főt zavarna a barátja büntetett előélete, mert napjainkra a barátságok felszínessé váltak és nem állnak olyan közel egymáshoz a barátok. Sok olyan embert nevezünk ma barátunknak, akit a régebbi értékrend alapján csak ismerősnek hívnánk.

Mindössze 150 főt zavarna, ha büntetett előéletű edzővel kéne együtt dolgoznia a céljai elérésének érdekében. Azért, mert ez nem feltétlenül szoros társas kapcsolat, ami esetében jobban dominálhat az edző hatékonysága. A többségnek az juthatott eszébe, amikor a csoportos edzésen akár 20-30 fővel is foglalkozik az edző és nincs személyes kontaktus, A további 150 főnek pedig a személyes edző-edzett viszony, esetleg az úszósport, Kiss László esetéből⁴³ kiindulva, aki úszóedzőként lányokat molesztált, mégis így nyilatkozott róla Kósa Lajos: „Kiss László nem tagadta le, ami történt, megkapta azért a büntetését, le is ülte. Az életútja pedig mindenki előtt ismert volt.” – ezért szerinte 50 év után nem lehet ezt hivatkozási alapul elővenni semmilyen esetben. Úgy gondolom, hogy a 150 válaszadó, vagy ha konkrétan erre irányult volna a kérdés, akkor többen sem értenének egyet Kósa Lajossal.

Kiemelkedően sok válaszadót zavarna, ha az orvosa büntetett előéletű lenne. Azért, mert ez egy bizalmi viszony, de valamilyen szintén még annál is több, hiszen az ember az egészségét, ez által a jövőjét bízta sok esetben az orvosra. A bűnösség formája is irreleváns, hiszen a gondatlanság pont olyan súlyos lehet, mint a szándékosság. A páciens nehezen tud elvonatkoztatni ettől és hajlamos lesz megkérdőjelezni az őt vizsgáló és ellátó orvost.

A büntetett előélet szenzitív adatnak minősül, ezért mindenkinek jogában áll nem közölni azt másokkal, ha őt érinti, ha egy hozzá közel álló személyt. Vannak azonban olyan esetek, amikor jogilag kötelezve van rá a személy, vagy esetleg olyan bizalmi viszonyban van a másik féllel, hogy akár ez is szóba kerülhet. Ennek megfelelően a második kérdés ebben a témakörben arra irányult, hogy melyik személy esetében zavarná a válaszadót, ha meg kellene osztania másokkal azt, hogy a felsorolt személyek büntetett előéletűek. A válaszok a 7. táblázatban olvashatók. Piros színnel jelöltem a legmagasabb értékeket, sárgával pedig a legalacsonyabbakat.

⁴³https://nepszava.hu/1093770_kiss-laszloeknak-csak-vigaszdij-volt-takats-zsuzsanna
2020.10.18.

Ha a válaszadó...	Zavarná	Nem zavarná
édesanyja	324	181
édesapja	325	180
nagyszülei	302	203
párja	314	191
testvére	268	237
unokatestvére	169	336
barátja	195	310
ismerőse	134	371
gyereke	360	145
unokája	333	172

7. táblázat: A válaszadók aránya azzal kapcsolatban, hogy mely személy esetén osztanák meg, hogy az büntetett előéletű
Forrás: Saját kutatás, 2020.

A válaszadók többségét zavarná, ha a családtagjuk büntetett előéletéről kellene másokkal beszélniük. Úgy gondolom, ennek több oka van. Egyrészt, a család összezár, tagjai nem szeretik „kiteregetni a szennyest”. Másrészt, védelmezik a családtagot a társadalmi megvetéstől. Harmadrészt, szégyent éreznek és emellett úgy gondolják, hogy a családtagjuk tette miatt ők is megbélyegzésre kerülnek.

Ez utóbbi okban gyökeredzik az oka annak, hogy a testvér esetében ez kevésbé jelentene gondot. Ugyanis, ebben az esetben kevésbé gondolhatja a válaszadó környezete, hogy ő is ilyen, mert ezt örökölte, mint a szülők esetében.

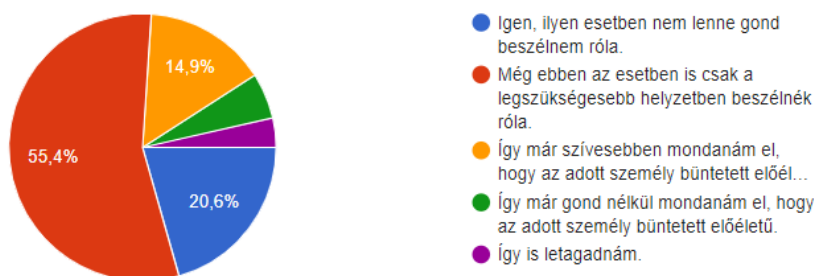
A válaszadók legtöbbször egyértelműen az zavarná a leginkább, ha a gyerekükkel vagy unokájukkal kapcsolatban kellene megosztani ezt a bizalmas információt. Úgy gondolom azért, mert úgy érzik, hogyha a lemenőik kerülnek rossz útra, akkor az az ő szégyenük, az ő személyes kudarcuk, hogy nem tudták megakadályozni a jogerős ítéletet megalapozó büntetőjog-ellenes cselekmény realizálását. Ilyen esetekben a környezet is sokszor inkább a szülőt ítéli el, nem a gyermeket, vagy esetleg mindkettőjüket ugyanolyan mértékben. Az unoka ezen említett okok mellett azért kerülhetett második helyre, mert a nagymamák értékrendje általában eltérő és a közösségük vélekedésére is többet adnak.

Bár a család fogalmi körébe tartozik, az unokatestvér általában mégis távolabb helyezkedik el a szűk családi körhöz képest. A szülők válása pedig szinte idegenné is teheti az unokatestvéreket.

A válaszadó párjáról és barátjáról a 6. táblázattal kapcsolatban kifejtettek erre az esetre is irányadók. Abból pedig, hogy a legtöbb válaszadót a barátjuk esetében sem zavarja a büntetett előélet, sem az, ha ezt meg kell osztania másokkal, egyértelműen következik, hogy az ismerőseik esetében sem lesz ez gond.

Az előző kérdésre adott válasza módosulna, ha tudná, hogy a büntetett személy a büntetésének letöltése alatt önszántából dolgozott, tanult és rendszeres jelleggel hasznos foglalkozásokon vett részt?

505 válasz

6. ábra: A válaszadók véleményének módosulása a büntetett előélettel kapcsolatban
Forrás: Saját kutatás, 2020.

A reintegráció célja, hogy a bűnelkövetőt jogkövetővé formálja. Ennek kapcsán az elítéltnak lehetősége van olyan tevékenységekbe bekapcsolódni, amelyeket a társadalom pozitívan értékel. Ilyen például a munkavégzés, a tanulás, a szakma elsajátítása. Ezen elgondolás mentén haladva kérdeztem a válaszadókat arról, hogy módosulna-e a válaszuk, ha tudnák, hogy a büntetett előéletű személy reintegrációban vett részt. A 6. ábra mutatja azt, hogy a válaszadókat ez a tény mennyiben befolyásolja, és így szívesebben mondanák-e el, hogy a 4. táblázatban szereplő személy büntetett előéletű.

A válaszadók több mint fele – 55,4% (280 fő) – ebben az esetben is csak a legszükségesebb helyzetben beszélne róla. 3,6 % (18 fő) még így is letagadná. 14,9 % (75 fő) már szívesebben beszélne róla, 20,6%-nak (104 fő) pedig nem lenne gond erről beszélni. A válaszadók 5,5%-a (28 fő) csak a tényt közölné gond nélkül, hogy a 4. táblázatban szereplő személy büntetett előéletű. Tehát a válaszadók 59%-a még így is letagadná, vagy pedig csak a legszükségesebb esetben beszélne róla. Úgy gondolom, ez egy visszacsatolása annak, hogy a magyar társadalom negatívan áll a reintegrációhoz és még hogyha a válaszadó máshogy is ítélné meg a hozzátartozójának, barátjának, ismerőseinek reintegráció utáni helyzetét, akkor is tudja, hogy a közmorál megvetően, előítéletekkel vélekedne róla.

8. KONKLÚZIÓ

Sok esetben lehetőség van jogi keretek között olyan büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására, amelyet a közvélemény aránytalannak tart. Ez lehet maga a jogerős bírósági ítélet, vagy ha annak tartalmát aránytalanul foganatosítják. Az aránytalan foganatosítás körébe tartozhat néhány reintegrációs tevékenység és a napjainkban elterjedt tendencia a fogvatartottak perindítási jogával kapcsolatban, melynek keretében nem csak joguk van az elítélteknek beperelni a magyar államot, de sok esetben meg is nyerik a pert. Úgy gondolom, a bűn és a bűnhődés említett aránytalanságai negatívan befolyásolhatják a közvéleményt a reintegráció megítélésében. Ezt mutatja az is, hogy a közvéleménykutatásban szereplő személyek többsége korlátozná a fogvatartottak perindítási jogát.

A társadalmi vélekedés pontos vizsgálatának érdekében fontosnak tartottam a reintegráció bemutatását. Ez a preventív jogintézmény áthatja a büntetés-végrehajtást, célja a bűnismétlés és a visszaesés megakadályozása az elítélt jogkövetővé formálásával. Mindez egyéniesítés és kidolgozott szabályok mentén történik, melynek segítségével az elítélt lehetőséget kap arra, hogy újra megbélyegzés nélkül legyen részese a társadalomnak. A reintegrációs tevékenységek elérhetősége elsősorban a végrehajtási fokozattól függ, a fegyház a legszigorúbb, a fogház a legenyhébb. A büntetés-végrehajtási intézetben belül – és adott esetben azon kívül is – dolgozhat, tanulhat és különböző személyiségfejlesztő foglalkozásokon vehet részt az elítélt. A reintegráció azonban sokkal több ennél, hiszen áthatja a fogvatartottak mindennapját, sőt azokat is, akik nincsenek a büntetés-végrehajtási intézetben. A reintegrációt szolgálja az összes kiszabható büntetés és alkalmazható intézkedés, ezért nehéz keretek közé szorítani ennek a jogintézménynek a fogalmát. A legfontosabb azonban az, hogy a sikere egyaránt múlik az elkövetőn, a büntetés-végrehajtási intézményen és a civil társadalmon.

Kutatásom középpontját a reintegrációt övező társadalmi megítélés és közmorál képezte. A büntetés-végrehajtásban dolgozók tapasztalatai alapján társadalmunk tagjai nincsenek tisztában azzal, hogy mi zajlik a büntetés-végrehajtási intézetekben és a reintegráció fogalmával. Az ő tapasztalataikat igazolja az általam végzett közvéleménykutatás is, ugyanis az 505 főnek csak 33,01 + 2,17 százaléka kötötte a reintegrációt a büntetés-végrehajtáshoz, amikor azt kérdeztem, mit jelent ez a fogalom. 33,01% általánosságban tudta, hogy az elítéltekhez köthető, 2,17% pedig tévesen, teljes mértékben a reintegrációs őrizettel azonosította. A válaszadók 65%-a nem tudta magától, hogy pontosan mi is az a reintegráció, azonban a kutatás során, a későbbi kérdéseknél már szinte úgy válaszoltak, mintha határozott tudás birtokában lennének a reintegrációt illetően. Véleményem szerint ez annak köszönhető, hogyha egy ember a büntetés-végrehajtás kontextusában hallja ezt a szót, akkor nagyobb eséllyel tudja, hogy mit jelent.

A kérdőívet kitöltők kevésbé tulajdonítanak jelentőséget a meghatározott napirendnek és a büntetés-végrehajtásban alkalmazott szabályoknak és inkább a munkavégzést, az oktatást és a csoportos foglalkozásokat ruházták fel reintegráló erővel. Véleményem szerint ennek oka az aránytalan büntetésekre, a „rossz börtön körülmények” miatti kártalanításra vezethető vissza, az emberek nem gondolják elég szigorúnak ezeket a szabályokat.

A közvéleménykutatásban résztvevők többségi véleménye szerint (61,78%) a magyar társadalom negatívan és előítéletekkel viszonyul az elítéltek reintegrációjához és hasonló arányban gondolják azt, hogy emiatt az elítéltek jogosan érzik úgy, hogy nincs értelme változniuk, mert ők örökké bűnözők lesznek az emberek szemében. Sokan azonban a kérdésre adott választ az elkövető személyéhez, hozzáállásához és a realizált deliktumhoz kötik. Véleményem szerint ez lenne a helyes tendencia, hiszen – ahogy az egyik válaszadó is írta – vannak olyan fogvatartottak, akik olyan súlyos bűncselekményeket követtek el, hogy nem lehet őket reintegrálni, azonban vannak olyan elítéltek is, akik esetében ez lehetséges, még ha nehezebben is. Legtöbbször erre példaként a Büntető Törvénykönyv XV. fejezetében található, az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekményeket hasonlították össze a XXXIX. fejezetében szereplő, a költségvetést károsító bűncselekményekkel. Ez arra a következtetésre ad okot, hogy a társadalmunk tagjainak szinte semmit sem jelent, ha az államot károsítja meg egy elkövető, ami a társadalmi együttélés és a politikai közmorál szempontjából legalább olyan káros lehet, mint a reintegráció negatív megítélése.

Összegezve, a kitöltők 92,9 százaléka ismeri el, hogy a reintegrációnak van jogalapja és, hogy hozzájárul a bűnismétlők és a visszaesők számának csökkenéséhez, továbbá, hogy egyaránt hasznos az elkövető és a társadalom szempontjából. Bár, az előbbi esetében ez jobban megfigyelhető. A kutatásból azonban az derül ki, hogy nagyon sokan feltételhez kötik a reintegrációt és a megvalósítással nincsenek megelégedve. Úgy érzik, hogy egy szétválaszthatatlan halmazba mosódtak össze a reintegráció elemei és a büntetés-végrehajtás elrettentő hatását nélkülöző, túlságosan engedékeny intézkedések.

Fontos azonban kiemelni, hogy az eddig leírtak csak általánosságban értendők és bár a többség szerint hasznos a reintegráció és van jogalapja, a válaszadók a figyelmük középpontjába a büntetett előélet hátrányait és a negatív társadalmi szemléletet helyezik, ha a büntetett előéletű személy és a reintegráció a közvetlen közelükben jelenik meg. Mielőtt saját társas kapcsolataikról kérdeztem volna a válaszadókat, részletesen ismertettem a reintegrációt, illetve az azt övező társadalmi megítélést, mely nem minden esetben negatív. Ennek ellenére, nincs olyan a felsorolt társas kapcsolatok között, amelyek esetében ne zavarna legalább 120 főt az 505-ből, ha a másik fél büntetett előéletű. Továbbá, a döntő kapcsolatok (alkalmazotti viszony, párkapcsolat) és az alá-fölé rendeltség (főnök, tanár, orvos) esetében sok olyan válaszadót is zavarna a büntetett előéletű személy, aki a közvéleménykutatás minden kérdésénél pozitívan állt a reintegrációhoz. Ebből arra következtetek, hogy többen csak egy bizonyos távolságból gondolják hasznosnak a reintegrációt és nem szeretnék elítélteket tudni a közvetlen közelükben.

Ez a következtetésem erősödött a következő kérdéspárra kapott válaszoknál. Kevesebb kitöltőt zavarna, ha az unokatestvére, barátja vagy ismerőse büntetett előéletéről kellene beszélnie másokkal, viszont a válaszadók többségét a közeli családtagjaik és párjaik esetében zavarná. Ez azonban akkor sem változna, ha tudnák, hogy az adott személy a büntetésnek letöltése alatt dolgozott, tanult és hasznos foglalkozásokon vett részt. A válaszadók 59%-a még így is letagadná vagy csak a legszükségesebb helyzetekben beszélne erről, ez az arány nem sokban különbözik a reintegrációs tevékenységre vonatkozó kérdés előtti aránnyal. Ez azt jelenti, hogy a válaszadók nem bíznak a reintegráció hatásában vagy pedig tudják, hogy a társadalom nem bízik a hatásában és ezzel magukat, illetve az adott családtagjukat védik az előítéletektől.

Úgy gondolom, a kutatásom végkövetkeztetése az, hogy a társadalmunk nincs kellő információ birtokában a reintegrációt illetően. Inkább csak érzeteik vannak arra vonatkozóan, hogy valóban vannak olyan elítéltek, akik megváltozhatnak és arra vonatkozóan, hogy más bűnelkövetőknek pedig nem adnának meg sok lehetőséget, amit a demokrácia válogatás nélkül megad a büntetés-végrehajtási rendnek megfelelően minden elítéltnak. Emiatt sok esetben inkább negatív véleményt válthat ki a civil polgárokból, ha meghallják, hogy az elítélteknek munkát és oktatást biztosítanak, ahelyett, hogy a tiszta erkölcsi bizonyítvánnyal rendelkező emberek részesülnének ilyen jellegű segítségben, és nem arra gondolnak az emberek, hogy biztosan megváltozott az elítélt.

Hozzá kell tennem azonban, hogy ezeknek a véleményeknek legalább annyi jogalapja van, mint a reintegrációnak. Először a büntetés-végrehajtás keretein belül kell rendezni, hogy az elítéltek reintegráció címén ne jussanak olyan kedvezményekhez és lehetőségekhez, melyek teljesen megfosztják jellegüktől a kiszabott büntetést és az alkalmazott intézkedést. Ezután pedig a társadalom informálására kell fektetni a hangsúlyt, hiszen az állampolgárok érdeke is, hogy a büntetett előéletűek újra hasznos tagjaivá váljanak a társadalmunknak. Ez viszont kollektív tudatlanságban nem valósulhat meg, mert az emberek általában nem gondolkoznak pozitívan arról, amit nem ismernek.

9. FORRÁSJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Albert Fruzsina – Bíró Emese: A sikeres reintegráció In: Életkeretek a börtönön innen és túl, szubjektív reszocializációs esélyek, szerkesztő: Albert Fruzsina, 2015 Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont, 155. o.
- Dr. Belovics Ervin – Büntetőjog I. Általános rész, HVG Orac kiadó, 2018.
- Gál Levente - A munkaerő-piacon innen, a börtönön túl In: Életkeretek a börtönön innen és túl, szubjektív reszocializációs esélyek, szerkesztő: Albert Fruzsina, 2015 Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont, 30.31. o.

FELHASZNÁLT KIADVÁNYOK:

- Börtönstatistikai Szemle, BVoP 2020
- Központi Statisztikai Hivatal gyors tájékoztató - Munkanélküliség, 2020. május-július
- Pénzügyi tájékoztató fogvatartottaknak, 2020
- Tájékoztatás a fogvatartotti munkáltatásról és képzésről, Széchenyi 2020, tett-program, EFOP-1.3.3-16-2016-00001 azonosító számú kiemelt projekt, 2018. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK ÉS ALAPTÖRVÉNYBEN SZEREPLŐ CIKKEK:

- Alaptörvény – Szabadság és Felelősség, XIV. és XV. cikk
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
 - 79-80. §§
 - 204. §
 - 459. § (1) 31.
- 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
 - 1. §
 - 3. §
 - 9. §
 - 10/A §
 - 13-14. §§
 - 70/A § (4)
 - 82-83. §§
 - 92. § (1), (3)
 - 95. § (3)
 - 98. § (1), (4), (5)
 - 100-109/A §§
 - 115. § (1)
 - 118 - 119. §§
 - 121-122. §§
 - 133. §
 - 136. §
 - 144/B §
 - 164-165. §§
 - 185. - 187/A §§
 - 191. §
 - 216. §
 - 280. § (1)
 - 310. § (1)

– 313. §

- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 38. § (2)

FELHASZNÁLT INTERNETES FORRÁSOK:

- <https://bv.gov.hu/hu/bv-szervezet-ismerteto>
Megtekintés dátuma: 2020.10.11.
- <https://24.hu/kulfold/2020/07/06/kaleta-gabor-pedofil-gyermekpornografia-buntetes-ugyeszseg-biro-velemeney/>
Megtekintés dátuma: 2020.10.12.
- http://nol.hu/mozaik/millios_penzbuntetest_kapott_liptai_claudia_kozokirat-hamisitas_miatt-1425437
Megtekintés dátuma: 2020.10.12.
- <https://ripost.hu/politik/eleg-volt-azonnali-hatallyal-veget-vetettek-a-bortonbiznisznek-2249084/>
Megtekintés dátuma: 2020.10.12.
- <https://ripost.hu/politik/nino/a-bortonbiznisz-első-nagy-haszonelvezője-a-gyilkos-burka-2297208/>
Megtekintés dátuma: 2020.10.12.
- <https://www.youtube.com/watch?v=GDjVkeWDWxc>
Megtekintés dátuma: 2020.09.28.
- https://www.helsinki.hu/a-fogvatartasara/?fbclid=IwAR3BWyn7ZP6bL_g4X5i_wNa3eFNfFBmdHD2_BPEaAgRf0p2GpnWo0E0I48M
Megtekintés dátuma: 2020.09.28.
- https://www.jogiforum.hu/hirek/38961?fbclid=IwAR0Q3rkVNkfRg99OjK21Y3cHrW0eo8XlYERN3GuZacUi1xaMm_EFy9O9anY
Megtekintés dátuma: 2020.09.28.
- <https://bv.gov.hu/hu/node/2433?fbclid=IwAR2HjAMKGaF5sAL4jRQgOOLZDjc30wzEe4Car0C3zRDl1bmHGOM12cuCwOU>
Megtekintés dátuma: 2020.09.28.
- <https://www.youtube.com/watch?v=Wl6xBhNYE7g>
Megtekintés dátuma: 2020.09.28.
- https://magyarnarancs.hu/lokal/priusz_es_munkavallalas_-_vallalkozo_leszek-75639
Megtekintés dátuma: 2020.09.28.
- <https://24.hu/belfold/2019/09/24/olaszliszka-karterites-2/>
Megtekintés dátuma: 2020.10.18.
- https://nepszava.hu/1093770_kiss-laszloeknak-csak-vigaszdij-volt-takats-zsuzsanna
Megtekintés dátuma: 2020.10.18.